

DIPLOMADOLGOZAT

Csonka Nikolett

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság intézet

mesterképzési szak

A fiatal felnőttek pénzügyi tudatossága és hitelhez való hozzáállása

Belső konzulens: Prof. Dr. Varga József
egyetemi tanár

Készítette: Csonka Nikolett

Kaposvár

2023

TARTALOM

1.2Szakirodalmi	áttekintés
	5
2.1. Pénzügyi kultúra	6
2.2. Nemzetközi felmérések	12
2.3. Gazdasági helyzet	14
2.4. Hitelezés Magyarországon	18
3.213.1. A kérdőív	felépítése
	22
3.2. Kérdőív kiértékelése	23
4.244.1.	Háttérváltozók
	25
4.2. Megtakarításokkal kapcsolatos kérdések	27
4.3. Keresztábrás elemzések	29
4.4. Hitelezéshez való viszonyulás	32
4.5. Regresszió elemzés	35
5. Következtetések és javaslatok	38
6. Összefoglalás	39
Felhasznált irodalom	40
Mellékletek	46

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉS

Diplomadolgozat azzal a céllal írtam, hogy megnézzem a fiatal felnőttek pénzügyi tudatosságát, ezen belül is a hitelezéshez való viszonyukat. A pénzügyi kultúra egy olyan témakör, mely mindenki életében megjelenik valamilyen formában, különösen igaz ez az állítás napjainkra, hiszen a felgyorsult világban számos inger, hatás ér minket pénzzel, hitellel kapcsolatban. Gondoljunk csak bele, hogy egy nap mennyi reklám, információ jön velünk szembe a közösségi oldalakon. A téma fontosságára azonban nem a felgyorsult világ, hanem a 2008-as világválság hívta fel a figyelmet. A világválságot számos könyv, tanulmány és film is feldolgozta így a fiatalok is ismerik történetét és hogy mi vezetett a válság kirobbanásához. Sokak családja saját tapasztalatai révén is emlékszik erre a nehéz időszakra. A megugró munkanélküliség az elszabadult devizaárfolyamok rengeteg család életét döntötte romokban. A történetek fényében a pénzügyi tudatosság az egyik legjobban kutatott területté vált, készültek a válság előtti időszakban is tanulmányok, amely eredményeivel összehasonlítva a mostani eredményeket egyértelműen látszik a fejlődés. Mint minden másra a pénzügyi kultúrára is igaz, hogy legelőször a szüleinktől vett mintákat sajátítjuk el, már gyermekkorban találkozunk mindenki a pénz témakörével. A következő lépcső az iskola, hiszen hazánkban az oktatási rendszerben is megismerkedhetnek a diákok a pénzügyi kultúrával ezáltal a jövő nemzedéke már pénzügyileg tudatosabb felnőtté válnak.

A téma kiválasztására nagy hatással volt, hogy már több mint két éve bankszférában dolgozom és lakossági hitelezéssel foglalkozom a mindennapokban. Munkám során is megtapasztaltam, hogy minden ember pénzügyi tudatossága és kultúrája más, így egy hitelfelvétel esetén is eltérő igények és prioritások vannak. Az ügyfeleket azonban lehet csoportosítani tudásuk alapján így, ha az elején jól felmérjük az adott szituációt könnyebb lehet a tárgyalás.

A téma nagysága miatt szükségesnek láttam egy adott szelet kiemelését ezért esett a választásom a fiatal felnőttekre, ugyanis általánosságban nekik még nincs tapasztalatuk a hitelezésről. A tapasztalat hiányából adódóan az ő válaszaik nagyban a társadalmi hozzáállást tükrözik ezért is tartottam érdekesnek őket választani.

A dolgozatom célkitűzése, hogy megvizsgáljam milyen demográfiai változók befolyásolják a fiatalok pénzügyi tudatosságát, valamint, hogy van-e összefüggés a hitelhez való hozzáállásuk és a háttérváltozók között. Ennek a vizsgálatához egy kérdőívet használtam, amit az adott korosztályba tartozók töltöttek ki. A kérdőívet a szakirodalmi áttekintés után a megismert

információk alapján alítottam össze, hogy a válaszok alapján megfelelően tudjam vizsgálni az adott témakörhöz való hozzáállást.

A szakirodalmi áttekintése után a következő három hipotézist fogalmaztam meg:

1. A férfiak pénzügyileg tudatosabbak a nőknél.
2. A fiatalok elutasítják a hitel lehetőségét.
3. A háztartás anyagi helyzete befolyásolja a pénzügyi tudatosságot.

Dolgozatomban ezekre a kérdésekre fogom keresni a választ.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az elmúlt húsz évben életünket több válság is érintette, ezeknek kiterjedése és lefutása változó volt. A legnagyobb válság ezen időszak alatt a 2008-as amely világméretű volt. A jelenlegi gazdasági helyzetet több esemény is befolyásolja a COVID utóhatásai, az Ukrajnában zajló fegyveres konfliktus, valamint az Izrael-palesztin háborúnak még nem tudjuk milyen következményei lesznek a gazdasági helyzetre térségünkben.

Napjainkban egy nehéz gazdasági helyzettel küzd Magyarország lakossága, a magas infláció és a magas hitelkamatok megnehezítik a megélhetést sokak számára. Sokan próbálnak pénzügyileg tudatosan megélni a mindennapokban, odafigyelni megtakarításaikra, hogy azok megőrizték vásárló erejüket ilyen magas inflációs környezetben.

Ilyen időszakokban különösen fontos a megfelelő pénzügyi tudatosság és annak fejlesztése, hogy értsük mi zajlik körülöttünk illetve a pénzügyi világban. 2008-as pénzügyi világválság egyik pozitív hozadéka, hogy a kedvezőtlen gazdasági légkör hatására egyre nagyobb lett az érdeklődés a pénzügyi kultúra iránt. Azt azonban mindenképpen hozzá kell tenni, hogy nemzetközi szinten 2008-at megelőzően is készült számos olyan tanulmány, ami a téma fontosságára mutat rá. Magyarországon a pénzügyi kultúra vizsgálatával mélyebben 2012 után kezdetek el foglalkozni (Botos és szerzőtársai 2012; Balázsné 2013)

A fiatal felnőttek pénzügyi kultúrája, hitelekhez való viszonya nem csak azért fontos, mert jelen helyzetünkre, korunkra tudunk konklúziót levonni, hanem azért is, mert ez az a korosztály, akinek pénzügyekkel kapcsolatos ismeretei és döntései azok, amik az egész társadalom életére jelentős hatással lehetnek. Diplomadolgozatomban a 18 és 32 éves kor közöttiek kapcsán végeztem kutatást. Ahhoz, hogy jobban megértsük a kapott eredményeket érdemes előtte magát a korcsoportot is megvizsgálni. A korcsoport 18-25 éves kor között csoportja az, akiket hagyományosan fiatal felnőtteknek nevezünk, míg 25 éves kor felett beszélünk felnőttekről.

A pénzügyi kultúra alakulását nem csak a szülők viselkedése, hanem a baráti kapcsolatok, az őket körülvevő társadalmi környezet vagy az oktatás is befolyásolja. Pénzügyi tudatosság szempontjából tehát a fiatal korosztály nem egy egységes csoport, hiszen hasonló társadalmi közegből érkező fiatalok pénzügyi műveltsége nagyon eltérő lehet. Ennek az esélyegyenlőtlenségnek a leküzdése érdekében az oktatásban megjelent e pénzügyi ismeretek oktatása először a 2012-es Nemzeti Alaptanterv keretei között majd a 2020-a Nemzeti

Alaptanterv is figyelmet fordít a pénzügyi tudatosság fejlesztésére a Kormány 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelete alapján.

A szakirodalmak a fiatalok között nem csak úgy tesznek különbséget, hogy ki milyen szocializációs közegből érkezik, hanem különbséget lehet látni a nemek között is. A lányok kevesebb pénzügyi tudással rendelkeznek a kortárs fiúkhoz képest (Lusardi et al. 2010; Weberpals 2005; Balázsne 2013).

2.1. Pénzügyi kultúra

A szükségletkielégítés elhalasztásának képessége és az időorientáció olyan kulcsfogalmak, melyek a pénzügyi kultúra tárgyalásakor elengedhetetlenek, ám az eddigi pénzügyi kultúra kutatásokban mégsem kaptak kellő figyelmet. Számos szakmai anyagban szerepelnek olyan kifejezések, mint a szükségletkielégítés elhalasztása, az önfegyelem, önkontroll vagy éppen az impulzivitás. Ezek a fogalmak szorosan összefüggenek a tudatossággal pénzügyi tekintetben is, pont úgy, mint akár a környezet tudatosság témakörébe (Funder, Block & Block, 1983).

A szükségletkielégítés elhalasztásának az egyén saját preferenciáját tükrözi, egy későbbi, de nagyobb jutalom a fontosabb, vagy egy kisebb azonnali jutalommal szemben. Minden egyénnek meghatározott időtávon mások a preferenciái szükségletkielégítés terén. Ez az állítás nagyban hasonlít egy magyar közmondáshoz: „Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tüzok.”. A közmondás lényege is azt fejezi ki, hogy „jobb” a ma biztos kisebb, a jövőbeni kicsit bizonytalanabb nagyobb nál. A felgyorsult gazdaságban is sok egyén impulzívan, azonnal dönt beruházásokról, illetve alapszükségleteinek kielégítéséhez kapcsolódó vásárlásokról, ami hatványozottan igaz a fiatalok körében. Zsótér és munkatársai által készített vizsgálat során három csoportra tudták osztani a vizsgált egyéneket attitűdjük alapján. Az első klaszter az aggódó elégedetleneket fedte le, ők megfontoltan hozzák pénzügyi döntéseiket és nem jellemző rájuk, hogy a mának élnek és nem szeretnek kockázatot sem vállalni. Leginkább ők aggódnak és érzik anyagi helyzetüket korlátozottnak. Ebbe a klaszterbe tartoznak az alábbi személyiségtípusok: a kispénzü beosztók, gyűjtögetők és árérzékenyek. A második klaszter az elégedett tudatos elnevezést kapta, mint az elnevezés is tükrözi ők elégedettek leginkább a pénzügyeikkel. Ennél a csoportnál jellemző a pénzügyi célok kitűzése és pénzügyeiknek az ellenőrzése, kötelezettségeiket ők teljesítik leginkább időben. Ide sorolhatók be a következő személyiségtípusok: rend értéket teremt, dolgoz, tervező. A harmadik klaszter a közepesen aggódó meggondolatlanok, akik a mának élnek, nincsenek pénzügyi céljaik és a pénz úgymond

életi a zsebüket. Ide tartoznak a pénznyelők az egyszer hopp, másszor kopp elven élők és akik nem tudják kézben tartani a pénzügyeiket (Zsótér, Németh & Béres, 2016).

Az időorientáció fogalma azt értjük, hogy figyelmünket döntéshozatalkor, ítéletalkotáskor, cselekedeteink során mely időszakra, és milyen módon fordítjuk. A jövőorientáció abban segít, hogy az egyén hipotéziseket állítson fel a lehetséges kimenetek kapcsán, illetve el tudja magát képzelni a jövőben. Különböző időorientációkat tudunk megkülönböztetni: múlt pozitív, múlt negatív, jelen hedonista, jelen fatalista, jövőorientált. Az egyének ezen képessége tudatossággal és odafigyeléssel nagymértékben fejleszthető. A későbbi stabil pénzügyi jövőnk kiépítéséhez nélkülözhetetlen ez a képesség (Zsótér, 2019).

A döntéshozatal szempontjából fontassak a fogyasztói szokások, hiszen döntéseink majdnem fele nem tudatos döntésen, hanem szokáson alapul (Neal, Wood, Quinn, 2006). A felgyorsult pénzügyi világban a pénzügyi termékek innovációjának köszönhetően azonban egyre komplexebb pénzügyi döntéseket kell meghoznunk. Elengedhetetlen az összehasonlítás fontossága a pénzügyi világban (Selten, 1994; Zsótér, Béres & Németh, 2015)

Dolgozatomban szeretném mélyebben feldolgozni, hogy a fiatal felnőttek, hogy viszonyulnak a pénzügyekhez azon belül a hitelfelvételhez, ez mellett pedig arra is szeretnék választ kapni, hogy milyen pénzügyi tudatossággal rendelkeznek. A hitelezés a ma ismert gazdasági struktúrák szempontjából létfontosságú, hiszen a gazdaság egyik mozgató rugója, ami, ha nem megfelelően vagy egyáltalán nem funkcionál, akkor erősen befolyásolja a gazdaság teljesítőképességét, illetve a GDP-t. A hitel a társadalmi jólét eléréséhez is nélkülözhetetlen, hiszen a lakosság bizonyos szegmense elmaradna a jóléttől a nem megfelelő hitelezési gyakorlat nélkül (Varga, Temuulen & Bareith, 2019). A hitelezés azonban önmagában nem megoldás a gazdaság minőségi javulására. Elengedhetetlen, hogy a hitelfelvevők értsék a hitel lényegét és a tudásszintjüknek megfelelő kockázatot vállalva felelős, tudatos döntést hozzanak. A tudatos döntések meghozatalához nélkülözhetetlen a megfelelő informáltsági szint. Ám a megfelelő informáltsági szint megléte mellett is egy olyan tevékenységről beszélünk, ami nem csak a hitelnnyújtó de a hitelfelvelő szempontjából is kockázatos (Mérő, 2002).

A pénzügyi kultúra, mint fogalom napjainkban egy igen sokszor használt kifejezés, mégsem rendelkezik egyetemes definícióval, hiszen sokan, sokféleképpen definiálták. Az OECD megközelítése szerint a „*pénzügyi jólétet*” (financial wellbeing) elsősorban az egyén megfelelő, pozitív magatartása biztosíthatja, ezért a pénzügyi képzés végső soron akkor sikeres, ha eléri a magatartás módosítását „*A pénzügyi tudatosság olyan képesség, ami lehetővé teszi a*

pénzügyi források hatékony gyarapítását, nyomon követését és felhasználását oly módon, hogy az hozzájáruljon mind az egyén, mind a családja, mind vállalkozása jólétének és gazdasági biztonságának megerősítéséhez.” (Pénzügyi tudatosság fejlesztésének 2017-2023 stratégiája, 2016, 10. o.)

A legszélesebb körben elfogadott megfogalmazás *„A pénzügyi kultúra a tudatosság, ismeretek, készségek, attitűdök és viselkedések kombinációja, melyekre szükség van a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához és végső soron az egyéni pénzügyi jólét eléréséhez”* A pénzügyi kultúra jelensége már korábban is létezett mint 1900-as évek, de a fogalmat legelőször ekkor használták (Atkinson, Messy 2012, 14. o.).

Ezek tudatában mégis fontos kiemelni, hogy a pénzügyi tudás és a pénzügyi kultúra közé nem tehetünk egyenlőségjelet, hiszen számos esetben tapasztaljuk, hogy a pénzügyi ismeretek megléte nem jelenti automatikusan azt, hogy valaki racionális pénzügyi döntéseket képes hozni (Botos és szerzőtársai, 2012).

Magyarországon az alábbi megfogalmazás elfogadott: *„A pénzügyi kultúra a pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit.”* (Pénzügyi tudatosság fejlesztésének 2017-2023 stratégiája, 2016, 10. o.)

Összefoglalva tehát, a pénzügyi kultúra fogalma magában foglalja:

- a pénzügyi tudás megszerzését a pénzügyi ismeretek elsajátításán keresztül,
- a pénzügyi összefüggések, mechanizmusok megértésének képességét, és
- a pénzügyi tudás alkalmazásának képességét, ami megalapozza a kellő magabiztosság mellett, felelősen és racionálisan meghozott pénzügyi döntéseket.

A 2008-as pénzügyi válság mély nyomot hagyott a lakosság pénzügyi biztonságérzetében és pénzügyi szolgáltatókba vetett bizalmában. Az elmúlt években elvégzett felmérések és más országokban tapasztalt nemzetközi trendek azt támasztják alá, hogy azt a bizonytalanságérzést amit a 2008-as események idéztek elő, a pénzügyi ismeretek, illetve azok gyakorlati alkalmazásának nem megfelelő szintje okozza.

A fent említett trendek és tanulmányok fényében a kormány fontos elérendő célként fogalmazta meg a lakosság pénzügyi tudatosságának fejlesztését. A Magyar Közlöny 2018. évi 119.

számában (2018. július 26.) megjelent a Kormány 1344/2018. (VII. 26.) Korm. határozata a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégiához kapcsolódó első kétéves cselekvési tervről. Az elkészült stratégia 7 évet ölel fel 2017-től 2023-ig, kétéves cselekvési tervekre bontva annak gyakorlati megvalósítását.

1. A köznevelés rendszerén belüli valós pénzügyi edukáció kereteinek megteremtése, erősítése és általánossá tétele
2. A tudatos pénzügyi magatartás alapjainak és a háztartások pénzügyi stressztűrő képességének erősítése
3. Körültekintő pénzügyi döntéseket előmozdító szemlélet megteremtése és a tudatos pénzügyi fogyasztói magatartást támogató intézmények/ infrastruktúrák létrehozása és széles körű megismertetése
4. A lakosság öngondoskodási szemléletének erősítése
5. A pénzügyi termékekhez, pénzügyi alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés és pénzügyi beilleszkedés (financial inclusion) mértékének növelése
6. A korszerű, készpénzkímélő fizetési eszközök használatának ösztönzése
7. Körültekintő hitelfelvétel támogatása.

Mind a hét stratégiai elem elengedhetetlen fontosságú, mégis van egy, ami kulcsszerephez jut ez pedig nem más, mint az edukáció. A kormány ezt az edukációt a köznevelés keretei között képzelte el. A munkapiacra bekerülő fiataloknak nélkülözhetetlen, hogy rendelkezzenek pénzügyi ismeretekkel a megfelelő gazdálkodáshoz.

A fiatalok többsége a szüleinktől tanulja meg ennek alapjait, hiszen otthon látják először egy háztartás alapvető pénzügyi működését. A legtöbb normához hasonlóan a pénzügyi tudatosság esetében is hatalmas jelentősége van annak, hogy milyen mintákat látnak a fiatalok szüleik kapcsán. A háztartások pénzügyi tudatosságához a köznevelés mellett a bankrendszer tesz hozzá a legtöbbet. A bankszektor összehangoltan a fent említett hét céllal igyekszik a lakossági pénzügyi edukációjának minél magasabb szintre való eljuttatására. Számos olyan kezdeményezés van, ami ezeket segíti hazánkban ilyen például a Fáy András Alapítvány budapesti oktató központja. Évente húszezer diákhoz jut el Magyarországon az OTP Bank által támogatott, ingyenes pénzügyi és gazdasági képzés. A képzések célja a szemléletformálás és a tudatosság növelése a pénzügyek. A PÉNZ7 az Európai Unióban az úgynevezett European Money Week. Számos bank is készített saját programot a pénzügyi tudatosság növelése érdekében.

Magyarországon 2014-ben készült átfogó kutatás, amely a lakosság megtakarítási szokásait vizsgálta. Horváthné Kökény Annamária és Széles Zsuzsanna készített egy megyei és település szinten is reprezentatív kutatást összesen több mint négyezer háztartás került bevonásra. Az adatok alapján készített faktor és klaszteranalízis során négy csoportba tudták besorolni a vizsgált háztartásokat, hiszen a négy csoport válaszai nagymértékben elkülöníthető volt. Az első csoportba az öngondoskodásra vágyók a másodikban a már élők a harmadik csoportban a pénzügyi ismeretekkel rendelkező tudatos öngondoskodók a negyedik csoportban pedig a pénzügyi ismeretekkel nem rendelkező öngondoskodók kerültek. Az eredmények által megállítható, hogy a magyar háztartásoknak a biztonság a legfontosabb egy befektetési döntés meghozatalánál. Az egy főre jutó jövedelem és a megtakarítások között gyenge kapcsolat került kimutatásra. A résztvevő háztartások közül csak kevés rendelkezett nyugdíj célú megtakarítással, illetve, hogy nem elég ismeretekkel rendelkeznek a piacon elérhető megtakarításokról, valamint igénybe vehető állami támogatások és adókedvezményekről. A válaszadók nagy többsége fontosnak tartja a pénzügyi edukációt és pénzügyi kultúra fejlesztését. Összeségében elmondható, hogy a magyar felnőtt lakosság nagyobb része nem részesült semmilyen pénzügyi oktatásban ezért sincs nagy ismeretük a jelenleg elérhető megtakarítási formákról (Horváthné & Széles, 2014).

A lakosság öngondoskodásának növelésében kiemelt szerepet játszottak a Lakástakarékpénztári szolgáltatások, melyek állami támogatásokkal kiegészítve egy rendszeres takarékoskodásra tanították a lakosság nagy részét. A hazai lakosság majdnem tizenöt %a rendelkezett ilyen megtakarítással, azonban 2018-ban megszűnt az állami támogatás erre a termékre. A másik ilyen termék a nyugdíjpénztár, amely adókedvezménnyel ösztönzi a felnőtt lakosságot a megtakarításra (Kovács & Sütő, 2020).

2023 első félévében az önkéntes nyugdíjpénztárak taglétszáma az előző év azonos időszakához képest 1,9%-os csökkenést mutat, a taglétszám jelenleg több mint egymillió fő. A tagok legnagyobb részét 49,9%-át a 45-59 év közötti korosztály teszi ki. Ők vannak a legközelebb a nyugdíjhoz ebből adódóan ők gondolnak és gondoskodnak legnagyobb arányban a nyugdíjas éveikről. A taglétszám szerinti sorrendben a második legnagyobb korosztály a 30-44 év közötti. A 16-29 év közötti önkéntes nyugdíjpénztári tagok száma a legkevesebb, azonban a korosztálynál egy enyhe növekedés tapasztalható az utóbbi években (Magyar Nemzeti Bank, 2023).

Ezeknek a megtakarításoknak a lényege, hogy megtanítsák az egyént a rendszeres havi megtakarításra. A fiatalok körében ennek nagy fontossága van, hiszen a munkába állással

elkezdődik a pénzügyi függetlenedés folyamata is. A megtakarítási hajlandóság nélkül viszont a fiatalok nem tudják céljaikat elérni. Napjainkban ezt a magas infláció is megnehezíti, illetve magas rezsi és lakhatási költségek. A fiatalok segítésének érdekében több intézkedés is történt hazánkban a legjelentősebb a 25 év alatti fiatalok személyi jövedelemadó mentessége. Számos több olyan támogatás és ösztöndíj rendszer van, ami már munkába állás előtt profitálhatnak a fiatalok (Farkas, 2023).

Az OTP Bank minden évben közzéteszi az úgynevezett OTP Öngondoskodási Indexét, ahol a lakosság megtakarítási képességét és szokásait méri. Az utolsó publikálás 2022 novemberében volt, ahol beszámoltak arról, hogy a hosszú távú takarékoskodás, az öngondoskodás, a nyugdíjcélú megtakarítások a korábbi, nem jelentős, 14 %os szintről is 9 %ra esett vissza a válság következtében a tavalyi év során (OTP Bank, 2022).

A pénz, valamint a pénz kezelése és használata része a fogyasztók mindennapi életének, ugyanakkor nem mindenki viszonyul azonosan hozzá. Ezért is játszik fontos szerepet a pénzügyi edukáció hazánkban. A pénzügyi edukációnak azonban elengedhetetlen alappillére maga az egyén. A fejlődéshez az a beismerés, hogy az adott témakörben az egyén egymaga nem biztos, hogy képes meghozni a legjobb döntést. A pénzügyiekben többféle személyiség típust is megkülönböztethetünk. Számos felosztás ismert ennek a feldolgozására, Béres és munkatársai az alábbiak szerint csoportosították a pénzügyi személyiségeket:

1. Kispénzű, beosztók
2. Pénznyelő (a mértéktartó ellentéte)
3. Rend értéket teremt
4. Ár érzékeny
5. Gyűjtögető
6. Tervező
7. Egyszer hopp, másszor kopp
8. Dolgos
9. Nem tudja kézben tartani a pénzügyei (Béres, Huzdik, Németh & Zsótér, 2015).

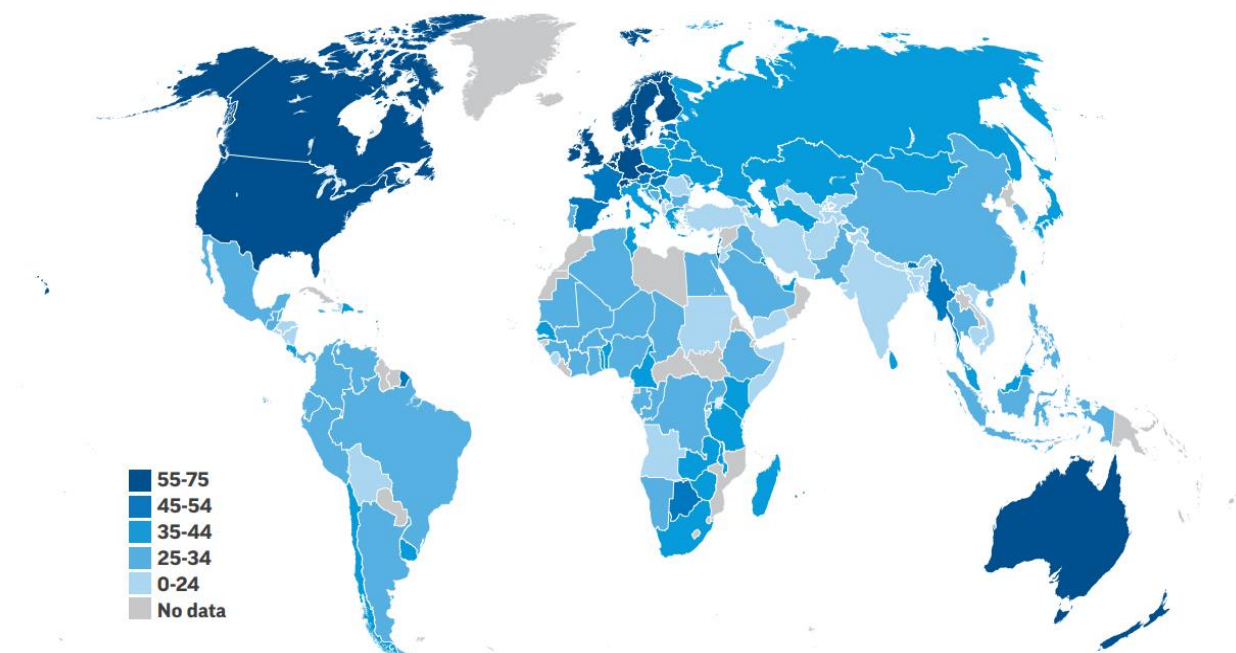
2.2. Nemzetközi felmérések

A pénzügyi szolgáltatásokkal a lakosság jelentős része találkozik a mindennapokban. A Világbanknak a pénzügyi befogadást mérő „Global Findex” adatbázisa szerint 2021 végén a világ felnőtt lakosságának már a 76 %a rendelkezett számlával egy banknál vagy egy mobilszolgáltatónál. A COVID-19 fellendítette a digitális pénzügyi szolgáltatások elterjedését: a fejlődő gazdaságokban a felnőttek körülbelül 40 %a fizetett digitális kereskedői fizetést kártyával, telefonnal vagy interneten keresztül.

Az S&P Global FinLit 2015-ben készített egy reprezentatív nemzetközi felmérést arra vonatkozóan, hogy a pénzügyi műveltséget vizsgálják a világ 142 különböző országában. A felmérésben több mint 150 000 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt szerepelt, ahol négy különböző témakörben vizsgálták a kitöltők válaszait. A témakörök az alábbiak voltak: a kamat, a kamatszámítás, az infláció és a kockázatok diverzifikációja. Az eredmények az 1. számú ábrán ábrázolja, ahol öt kategóriába sorolták be az országokat melyek részt vettek a kutatásban. A vizsgálat legfontosabb megállapítása az volt, hogy világszerte mindösszesen a felnőttek 33 %a rendelkezett alapvető pénzügyi műveltséggel. A legjobb eredmény 71 %, míg a legrosszabb 11 % volt a kitöltők körében, ami egy nagyon éles kontrasztot mutat a fejlett és fejlődő országok között (Klapper et al., 2015).

1. ábra A pénzügyi ismeretekkel rendelkező felnőttek aránya világszerte

(Forrás: Klapper et al., 2015)

A felmérés szerint pénzügyi tudatosság szempontjából az élvonalba Észak-Európa lakossága tartozik: Norvégia, Svédország, Dánia felnőtt lakosságának 71 %a rendelkezik alapvető pénzügyi műveltséggel. Magyarországon ez az érték 54 % volt, ami az Európai Unió országainak átlagánál (52%) némivel magasabb. A legrosszabb eredményt Románia érte el 22 %os pénzügyi műveltséggel (Klappel et al., 2015).

Világszerte körülbelül 3,5 milliárd felnőtt, a legtöbb közülük a fejlődő országokban nem rendelkezik alapvető pénzügyi ismeretekkel így globális egyenlőtlenséget okoz, hiszen a világ országai között is nagy különbségek vannak. Először, ha körbe nézünk a fejlett országokban, majd a fejlődő országokban teljesen más életszínvonalon élnek az emberek. A világ vagyonának majdnem felét a népesség kevesebb mint 1%-a birtokolja, még a népesség több mint fele a vagyon 2%-át sem (Schorrocks, Davies & Lluberas, 2019).

A kutatás során megvizsgálták, hogy van-e kapcsolat az egy főre jutó GDP és a lakosság pénzügyi tudása között. Azt tapasztalták, hogy csak a gazdagabb országokban mutatható ki szignifikáns összefüggés. Az országok szegényebb fele, ahol az egy főre jutó GDP 12 000 dollár vagy kevesebb, nincs bizonyíték, hogy a jövedelem összefügg a pénzügyi műveltséggel. Ez arra engedte következtetni a kutatókat, hogy a nemzeti szintű kérdések (pl.: oktatás, fogyasztóvédelem) nagyobb befolyással vannak a pénzügyi műveltségre. A kutatás kimutatta, hogy a nők a szegényebbek és a kevésbé képzettek rendelkeznek, illetve alacsonyabb pénzügyi műveltséggel ezért is gyakran a pénzügyi integráció bővítését célzó kormányzati programoknak ők a célpontjai. A felmérés még egy fontos problémára hívja fel a figyelmet, ami az európai unió társadalmának elöregedése. A kormányok csökkentik az állami nyugdíjakat, valamint a nyugdíjkorhatárt emelik és felhívják a lakosság figyelmét, hogy vállaljanak nagyobb szerepet a nyugdíjtervezésben amire a lakosság nincs felkészülve. Ezért egy kiemelt téma a nyugdíj előtt álló felnőttek edukálása (Klappel et al., 2015).

A 2020-as OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) felmérésben a magyar lakosság eredményei változó képet mutattak. A pénzügyi műveltségi segítségével hasonlították össze a felmérésben résztvevő országok lakosainak tudását. A mutató három részből tevődik össze: pénzügyi ismeretek, pénzügyi magatartás és pénzügyi attitűd. A három részből összesen 21 pontot lehet elérni (7-9-5). A felmérésben résztvevő országok átlagos pontszáma 12,7, ami elég messze van a maximális pontszámtól. Magyarország ezen a felmérésen 12,3 pontot ért el. A felmérésben legjobb eredményt Hong Kong érte el (14,8), de jól teljesített Szlovénia (14,7), Ausztria (14,4) és Németország (13,9) is. A legrosszabb

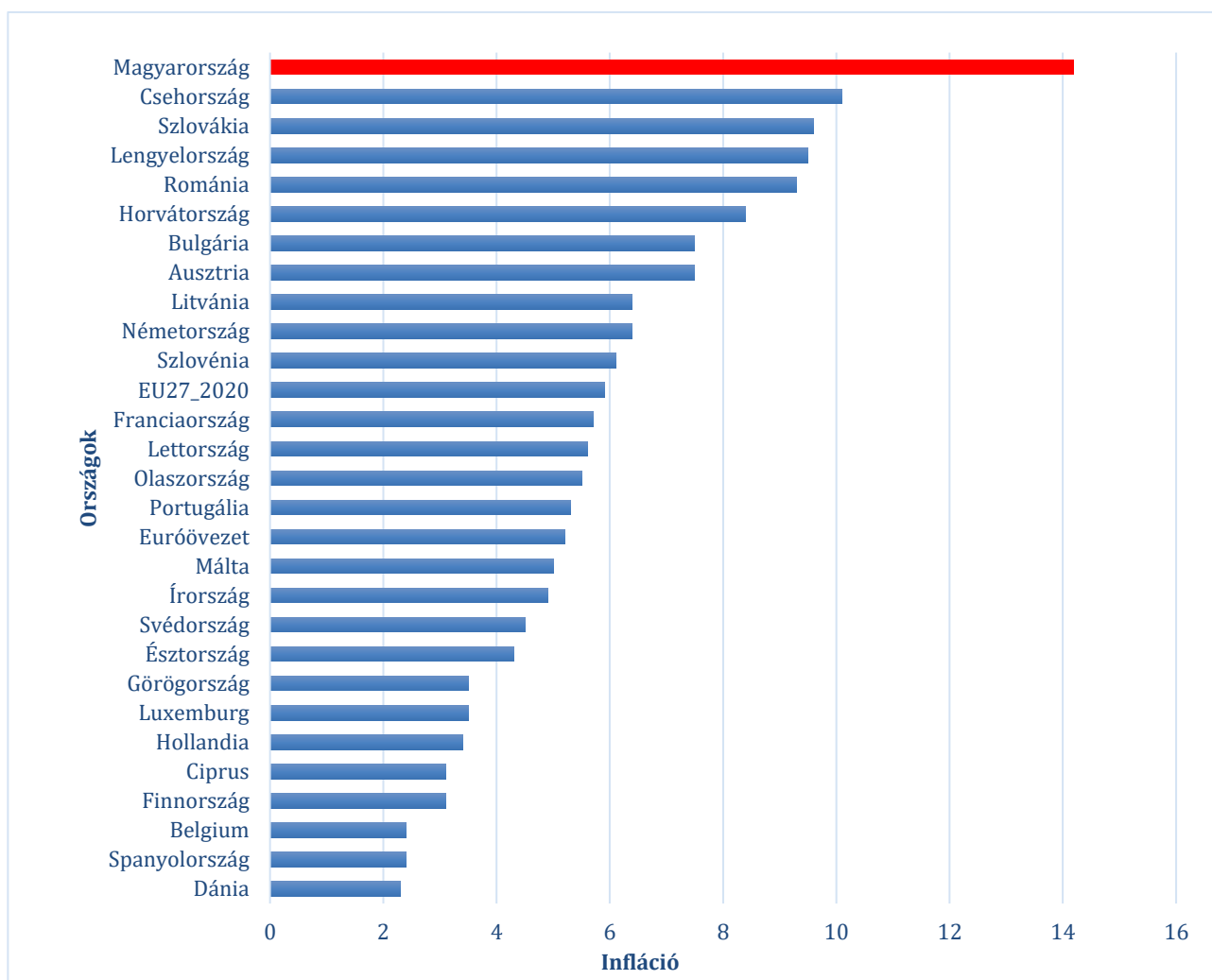
eredményt Olaszország (11,1), Románia (11,2) és Kolumbia (11,2) lakosai produkálták. (OECD, 2020)

2.3. Gazdasági helyzet

A pénzügyi tudatosságra a szakirodalom szerint nincs szignifikáns hatással a gazdasági helyzet, azonban a teljeskörű értékeléshez elegendhetetlenül fontos elhelyezni Magyarország gazdasági teljesítményét. Jelenleg az Európai Unió 27 tagállamból áll, ezek az országok a világkereskedelem nagyjából 14%-át bonyolítják le. A nemzetközi kereskedelem volumenét tekintve az Európai Unió, Kína és az Egyesült Államok az első három helyezett világszinten. Magyarország 2004-ben csatlakozott az Unióhoz, azonban azóta se sikerült belépünk az euró zónába.

2. ábra Az infláció alakulása Európa országaiban 2023 augusztus hónap

(Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés)

A 2. számú ábrán láthatjuk európai adatok összehasonlításában, hogy az infláció hazánkban volt a legmagasabb az idei év augusztusában. Az összes európai ország közül 14,2 % utánunk Csehország következett 10,1 %-kal és a harmadik országnál Szlovákiánál már csak háromjegyű volt az infláció 9,6%.

Az Európai Unióban a 2022. októberi inflációs csúcs óta folyamatosan mérséklődik az éves fogyasztói-árindex. Az Unió 27 országában az inflációs átlag 5,9 % volt az idei év augusztusában, tehát hazánkban ennél jelentősen magasabb volt. Az euró zónában csupán 5,2 % volt ez az érték. Számos tényező áll ennek hátterében az egyes országokban előző időszakot tekintve is teljesen más volt az ár dinamika. Jelenleg a legnagyobb különbséget a válságból való kilábalás okozza, az energia árak drasztikus megemelkedése eltérő módon jelenik meg a fogyasztói árakban, illetve az inflációs ciklus is eltérő lefutású. A Magyar Nemzeti Bank szeptemberi inflációs jelentése szerint a hazai infláció az év hátralévő részében dinamikusan mérséklődik, novemberre pedig várhatóan egyszámjegyűre csökken és a fogyasztóiár-index várhatóan 2025-ben tér vissza a jegybanki toleranciasávba (Magyar Nemzeti Bank, 2023).

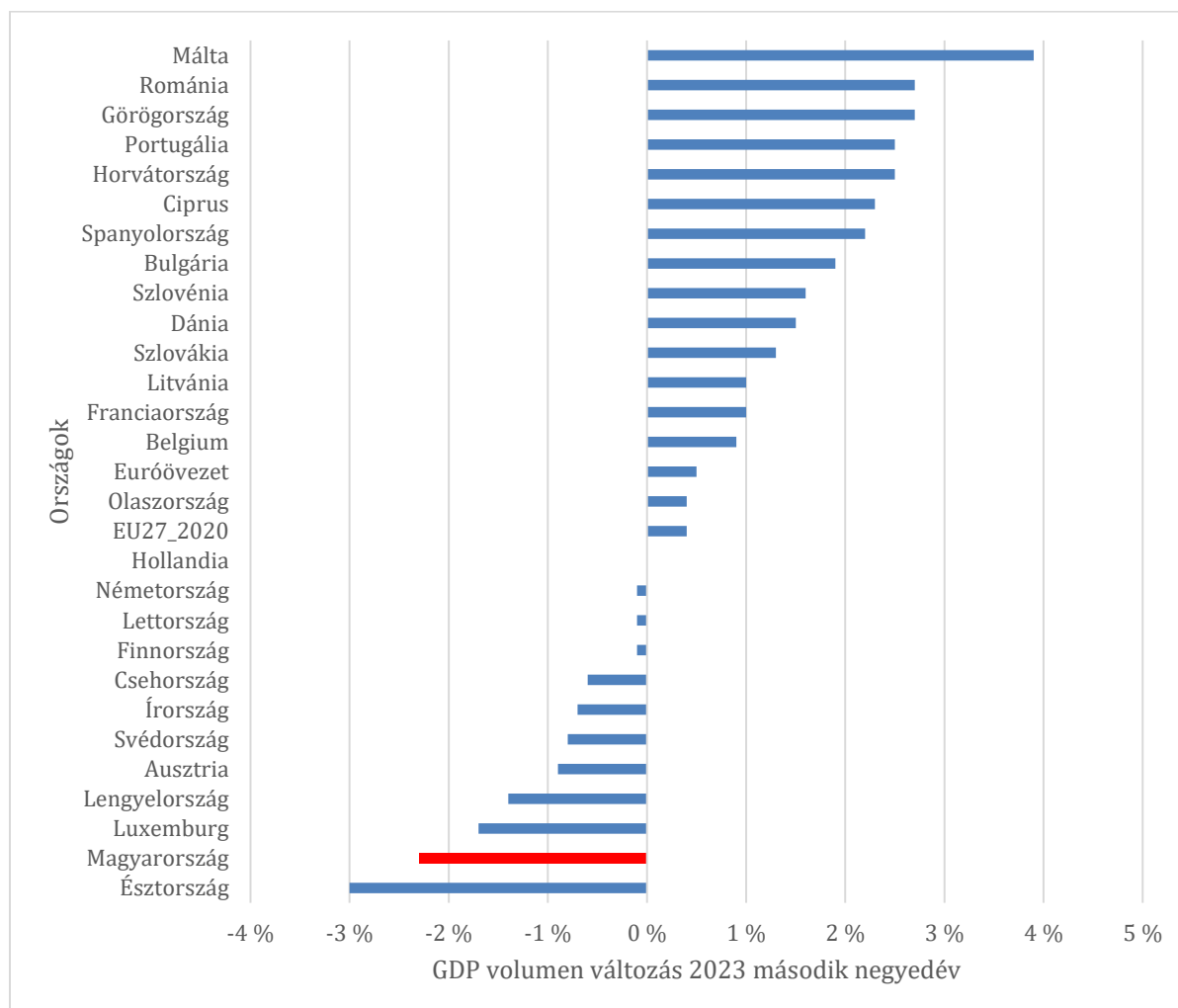
GDP adatokat a 3. számú ábrán láthatjuk, vizsgálata során is arra a következtetésre juthatunk, hogy hazánkban nem teljesít jól a gazdaság, hiszen utolsó előtti helyen vagyunk a GDP volumenváltozás tekintetében. A 2023 év második negyedévet, ha összevetjük az előző év azonos időszakával akkor nálunk több mint 2 %-kal csökkent a GDP. Az Európai Unió 27 tagállamánál ez a mutató pozitív értéket képvisel 0,4 %-kal haladta meg az előző évi adatokat. Az euró zóna ennél is erősebben teljesített itt 0,5 %-os volumennövekedés látható. A legjobban teljesítő ország Málta volt 3,9%-kal, öt követte 2,7%-kal Görögország és szomszédországunk Románia.

2023 második negyedévében az Európai Unió gazdaságainak többségében tovább lassult, míg az Egyesült Államokban és Kínában gyorsult a GDP-növekedés üteme. A Magyar Nemzeti Bank várakozásai szerint az idei évben -0,5 – 0,5 % között alakulhat a GDP változása, majd ezt követően 2024-ben és 2025-ben egyaránt 3,0 – 4,0 %-kal bővílhet a hazai gazdaság. Az idei év harmadik negyedévében megindulhat a növekedése a GDP-nek, hiszen a mérséklődő infláció a reálbérekre is pozitívan hat, valamint a mezőgazdaság kedvező teljesítménye is támogatja. A negyedik negyedévben pedig éves viszonylatba is átfordulhatja pozitív tartományba a GDP változást. A háztartások fogyasztása a csökkenő reáljövedelem miatt összességében mérséklődött az idei évben, a megemelkedett költségek és a bizonytalan kilátások pedig a beruházások visszafogását eredményezték. A nettó export növekedéshez való hozzájárulása az

idei év során is pozitív marad az export növekedése és a belső keresleti tételek visszaesése miatt csökkenő import hatására (Magyar Nemzeti Bank, 2023).

3. ábra GDP volumen változás 2023 II. negyedében az előző évi azonos időszakhoz képest Európa országaiban

(Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés)

A gazdasági helyzet áttekintéséhez nélkülözhetetlen beszélni a magyar államháztartásról, a folyó fizetési mérlegről, valamint a munkaerő piacról hazánkban. Az államháztartás alatt az állam gazdálkodási rendszerének egészét értjük. Az állam a bevételeit beszedi és összegyűjti az állami költségvetésbe, mint pénzalapba, majd azt felhasználja kiadásai teljesítésére, ezt nevezzük államháztartásnak. Az állam olyan közfeladatokat lát el a lakosság érdekében, amelyeket a gazdaság többi szereplői nem tudnának megoldani. Az államháztartás legfontosabb alrendszere a központi költségvetés, amit már adott év előtt elkészítenek. Az első lépés minden esetben a fő pénzügypolitikai irányelvek meghatározása ezután kidolgozásra került a költségvetés, amit a Költségvetési Tanács véleményez és csak ezután kerülhet elfogadásra.

A tavalyi évben az államháztartás deficitje 6,2% volt. A költségvetés tervezésénél az idei évi államháztartási hiányt 3,9 %-ban határozták meg, és 4,1%-os gazdasági növekedéssel számoltak. A hiánycél már kettő alkalommal módosításra került a tervezés óta. Az utolsó módosítás októberben történt, ahol 5,2 %-ra emelték meg a hiánycélt. (Portfólió, 2023)

A Magyar Nemzeti Bank októberi fizetési mérleg jelentéséből kiderül, hogy folytatódott a külső egyensúly kedvező alakulása hazánkban mivel a folyó fizetési mérleg negyedéves szinten 1,1 %-os többletet mutatott. Ennek hatására a négy negyedéves hiány a GDP 5 %-ára esett vissza, miközben a külső finanszírozási igény 4 % közelébe csökkent. A külső egyensúly javulása a külkereskedelmi egyenleg növekedése mellett következett be, ami elsősorban az alacsonyabb energiaárak miatt javuló cserearányra és a hazai szektorok alkalmazkodására, valamint kisebb részben az export értékének növekedésére vezethető vissza. A régiós országokban is javultak a külső egyensúlyi mutatók, hiszen a globális nyersanyag- és energiaár mérséklődése nem csak hazánkra hatott kedvezően. A finanszírozási igény ezáltal mindenhol csökkent. 2021 második félévétől okoztak nehézséget az akadozó beszállítói láncok és a nyersanyag és energiaár emelkedések ezek hatására a folyó fizetési mérleg és a külkereskedelmi mérleg egyenleg a régiós országban romlott. Magyarországon és régiós országokban 2023 folyamán a kedvező folyamatok hatására a folyó fizetési mérlegek javulásának hatására a nettó finanszírozási igény is jelentősen csökkent a második negyedévre, ami átlagosan így is a GDP 3-4 %-a körül alakult. A román nettó finanszírozási igény a legmagasabb a régióban, és a GDP mintegy 6 %-át teszi ki (Magyar Nemzeti Bank, 2023).

Munkaerőpiac: 2023 első negyedévében az előző évihez képest tovább bővült, a foglalkoztatás elsősorban az elsődleges munkaerőpiac élénkülése és a külföldi munkavállalás növekedése miatt nőtt. A foglalkoztatottak átlagos létszáma a 15–74 éves népességen belül 4 millió 696 ezer fő volt, ez a szám 21 ezerrel több, mint 2022 első negyedévében így kismértékű növekedést mutat. Összeségében elmondható, hogy hazánkban a 74,3 %-os foglalkoztatási ráta továbbra is az uniós átlag felett van 4,4 százalékponttal. A V4 országok közül mindegyik meghaladta az uniós átlagot a legmagasabb Csehországban volt 75,6 %-kal (KSH, 2023).

A munkanélküliek száma 18 ezer fővel, 199 ezer főre nőtt, ami 4,1 %-os munkanélküliséget jelent. Ez a mutató az uniós átlag alatt van nálunk 2,2 százalékponttal. A térségben Csehországban volt a legkisebb a munkanélküliség 2,6 %-kal, a legmagasabb pedig Spanyolországban 13,3 %-kal (KSH, 2023).

A potenciálisan rendelkezésre álló munkaerő nagysága nem, de az összetétele változott. A nők foglalkoztatottsági rátája nagyobb mértékben nőtt a férfiakénál, jelenleg a nők 70%-a, míg a férfiak 78,7%-a rendelkezik munkahellyel. A korcsoportok közül a nyugdíj előtt álló 55-64 évesek körében javult a legnagyobb mértékben a foglalkoztatottság, az előző évhez képest 2,9 százalékponttal nőtt. Ennek a régóta tartó növekedésnek az oka az öregségi nyugdíj korhatárának folyamatos emelkedésével áll összefüggésben. A legmagasabb foglalkoztatottsági arány a 25-54 évesek körében tapasztalható 87,5%. Az általam vizsgált fiatal korcsoport körében továbbra is nagyon alacsony az arány 28%. Ennek véleményem szerint két fő oka lehet, az első, hogy a fiatalok nagyobb arányban tanulnak tovább és ezért később tudnak elhelyezkedni, valamint nehéz számukra az elhelyezkedés munkatapasztalat nélkül (KSH,2023).

A keresetek országunkban mindenhol jelentősen nőttek az előző évhez képest, azonban a kerestek vásárlóereje a magas infláció miatt visszaesett. Jelenleg hazánkban a bruttó átlagkereset 545.743 forint/hó, Somogy vármegyében az országos átlag alatt van ez a szám 438.000 forint/hó (KSH,2023).

2.4. Hitelezés Magyarországon

A pénzügyi tudatosság fontos szempont hitelezési szempontból is. A fiatalok legtöbbször szülői kezdeményezésre létesítenek kapcsolatot pénzügyi intézménnyel. Általánosságban elmondható, hogy a szülők által választott bank nem változik a felnőtté váláskor, a 20–30 év közötti fiatalok bankválasztási szokásait vizsgálva, kimutatták, hogy a megkérdezettek 49%–a nagyon nehezen akar bankot váltani. Egy újabb hitelfelvétel előtt is fontos szempont volt számukra jelenlegi pénzintézetük ajánlata (Hornýák, 2015). A pénzügyi ismeretekkel rendelkező fiataloknál még erőteljesebb volt ez a hatás, hiszen a korosztály 59%–a egy újabb hitelfelvétel esetén is a jelenlegi bankját preferálná (Vig, 2013). A legtöbb kereskedelmi banknál elérhető úgymond junior vagy diák számla, ami kedvezményes vagy akár díjmentes számlavezetéssel jár. A fiatalok így ismerkednek meg a pénzügyi szolgáltatásokkal és termékekkel. Napjaikban a pénzügyi termékek egyre komplexebbé válnak, ezért egyre nagyobb a pénzügyekkel kapcsolatos információs szakadék. Egyre nehezebb ezáltal a pénzügyekről körültekintő döntéseket hozni. A hitelfelvétel az egyik legkomplexebb pénzügyi szolgáltatás, ami hosszútávú elkötelezettséggel jár.

Fontos, hogy a gyermekek mit látnak otthon szüleiktől, mert ez nagyban befolyásolja a pénzügyi tudatosságukat és a hitelhez való hozzáállásukat is. Sok fiatal kényszerül rá, hogy az

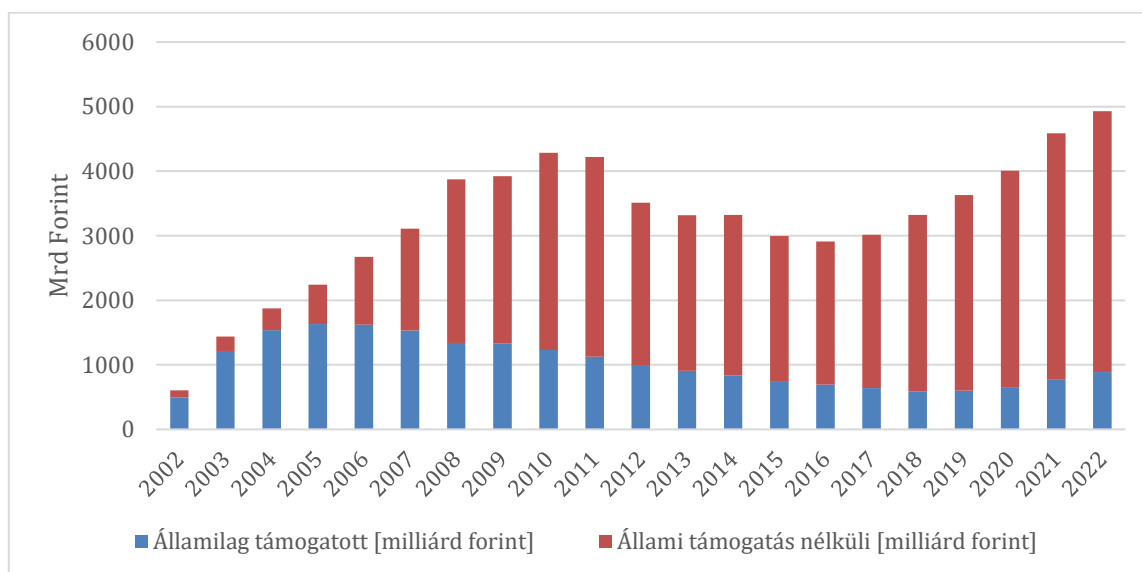
életét hitellel kezdje, ami önmagában nem probléma, ha az ügyfél pénzügyileg tudatos és tisztában van a kötelezettségeivel.

Jelenleg Magyarországon a hitelezés csökkenő tendenciát mutat az egy évvel korábbi adatokhoz képest. Ingatlan hitelezési szempontból a 2022 első féléves nagy volumenű hitelkihelyezését egy csökkenő és lassuló tendencia vette át a második félelvtől. A lakáshitel állomány Magyarországon 2022.06.30.-án 4.807 milliárd forint volt, ez az összeg nominálisan meghaladja a 2010 évi csúcsot is. Magyarországon GDP-hez viszonyítva 8,7%-ra nőtt az ingatlanhitelek aránya. Az 4. számú ábrán látható, hogy az elmúlt években egy növekvő tendencia figyelhető meg a lakáscélú hitelállomány tekintetében. 2016-ban az össz lakáshitelállomány nem érte el a 3.000 milliárd forintot, majd hat év alatt majdnem 2.000 milliárd forinttal bővült ez az állomány. Az emelkedő tendencia megfigyelhető a 2008-as világválság előtt is, hiszen 2002 és 2008 megsokszorozódott a lakáshitelállomány.

Az ábra narancssárga a piaci kamatozású lakáshiteleket jelöli még a kék pedig az államilag támogatott konstrukciókat. Látható, hogy az államilag támogatott hitelkonstrukciók voltak túlsúlyban 2002-2006 között azóta pedig arányuk jelentősen lecsökkent. A tavalyi adatok alapján kevesebb mint 20% volt a támogatott hitelek aránya hazánkban. Jelenleg a Családi Otthonteremtési Kedvezmény mellé lehet kamattámogatott lakáscélú hitelt igényelni

4. ábra Hitelállomány alakulása Magyarországon 2002-2022

(Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés)

Az elmúlt nyolcéves növekvő tendencia a tavalyi év második felébe fordult át. Az idei évet már a magas hitelkamatok és az egyre szigorító feltételek jellemezték. Év elején a 12 havi BUBOR

15,25% volt a 20 éves BIRS pedig 9,43% ebből adódóan a hitelek kamata is nagyon magasak voltak. A BUBOR és a BIRS is egy pénzügyi referencia mutató, amelyeket a Magyar Nemzeti Bank kezel. A BUBOR a Budapesti Bankközi Forint Hitelkamatláb, a BIRS pedig Budapest Interest Rate Swap mozaikszónak a rövidítése. Mindkettő referencia mutatónak az értékének napi meghatározása a panelbankok által beadott kamatjegyzéseken alapul.

A hitel/GDP arány azért is egy fontos mutató, mivel képes előre jelezni a gazdasági változásokat. A hitelrész rámutathat egy bankrendszer szintű válságra is. A magánszektor hitelbővülése tovább lassulhat a reálgazdasági bizonytalanság, a hitelfelvevők és a bankok óvatos magatartása, valamint a magas infláció és a szigorú monetáris kondíciók következtében. Az idei év első negyedében 98 milliárd forinttal bővült a lakossági hitelállomány hazánkban, ami jelentősen elmarad az előző évek adataihoz képest. A hiteldinamika folyamatos lassulása mögött több tényező is áll, a magas infláció és ingatlanárak mellett a hitelkamatok is magas szinten vannak a pár évvel ezelőttihez képest. A hitel dinamika csökkenését legjobban a lakáshitelek hiánya lassítja, a tavalyi évhez képest 67%-kal marad el a lakáshitel volumen. Jellemzően a bankok 8,8 %-os kamat mellett nyújtanak piaci alapú lakáshiteleket (KSH, 2023).

A hitel/GDP arány hazánkban 14 %, az EU-ban az egyik legalacsonyabb. Ez még a V4 országok szintjétől is messze elmarad: ugyanez az arány Szlovákiában 45, Csehországban 32, Lengyelországban pedig 25 % (Index, 2023)

A fiatal felnőttek hitelhez való viszonyulásáról Béres és munkatársai készítettek egy részletes tanulmányt. A kutatásban több mint ezerhatszáz fiatal vett részt kettő időpontban. A kutatás átfogóan vizsgálta a fiatalok hozzáállását a hitelezéshez makro és mikro szinten is. Mindkét időpontban hat blokkból állt a kérdőív. Az első értékelésre 2013-ban a másodikra pedig 2020-ban került sor. A kutatásból kiderül, hogy a fiatalok, ha tehetik, inkább kerülnek a hitelfelvételt ami a statisztikákon is visszatükröződik A magyar lakosság GDP arányos hitelállománya 17% volt a felmérés időszakában, míg az Európai Unió átlaga 52%. A megkérdezetteknek életkorukból fakadóan még valós, saját tapasztalata nem volt a hitelezéssel, ezért a társadalmi hozzáállás tükröződik a válaszaikon. Elmondható, hogy a második felmérés esetében jelentősen kevesebb hitelfelvétel és hitel intézményét elutasító válaszadó volt. A legelfogadottabb hitelcél a lakásvásárláshoz kapcsolódó hitel volt a válaszadók körében. A legtöbb fiatal hitel nélkül nem tud saját lakáshoz jutni, ezért társadalmilag elfogadottabb ez a hitelcél, valamint az otthonteremtési programok is a pozitív megítélést erősítették. (Béres, Huzdik, Kovács, Sági, & Németh, 2013)

A fiatalok és hitelek kapcsolatánál elengedhetetlenül fontos, hogy megemlítsük a diákhitel konstrukciót, ami az adott korosztályt célozza. A diákhitel konstrukciót 2001-ben került kialakításra hazánkban azzal a céllal, hogy mindenki számára elérhetőbb legyen a felsőoktatás. Jelenleg két típusú diákhitel érhető el. A Diákhitel 1 elnevezésű, szabadfelhasználású konstrukció, melynek célja az egyetemisták megélhetési nehézségeinek a megkönnyítése. A másik típus a kötött felhasználású Diákhitel 2, ami tandíj fizetési kötelezettségre vehető igénybe. Itt célzottan az egyetem felé egyenlíti ki a hitelező a fizetési kötelezettséget. A Diákhitel 1 félévenként maximálisan igénybe vehető összege 750.000 Ft és a kamata 7,99%. A Diákhitel 2 kamatmentes konstrukció. A visszafizetési kötelezettség szabályozva van, valamint családtámogatási kedvezmények kapcsolódnak hozzá. Első gyermek esetében szüneteltetni lehet a törlesztést, valamint, ha az anyuka 30 év alatti és két éve fejezte be tanulmányait akkor a teljes fennálló tartozást elengedik. Második gyermeknél a fennálló tartozás felét engedik el három gyermeke esetében pedig az egészet. Tavalyi évben az összes diákhitel állomány és tőkésített kamat 239.294 millió forint volt, ami a megelőző évhez képest kis növekedést mutatott. (Diákhitel Központ, 2023)

Véleményem szerint a kamatmentes diákhitel kihasználás pénzügyileg jó döntés, hiszen teljesen kamatmentes ezáltal a jelenlegi inflációs környezetben hosszútávon jól járnak vele a hallgatók. Kutatásom során szeretném felmérni, hogy a megkérdezettek ismerik-e a jelenlegi diákhitel konstrukciókat és kihasználják-e ezeket a lehetőségeket.

Hornyák Andrea kutatása során a középiskolai fiatalok banki termékekkel kapcsolatos ismereteit vizsgálta. A diákok a diákhitelről és a hitelkártyáról rendelkeztek a legcsekélyebb ismeretekkel. A diákhitelre vonatkozóan az igénylés módjával a jogosultak körével és az összeghatárokkal kapcsolatban voltak a legtájékozottabbak a fiatalok. A visszafizetés módjával és a nem törlesztés következményeiről volt a legkevesebb helyes információjuk (Hornyák, 2013).

3. ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

Az adatgyűjtés során primer és szekunder kutatást is végeztem. A szekunder adatgyűjtés esetén a rendelkezésre álló hazai és külföldi szakirodalmak áttekintését, összegyűjtését, rendszerezését végeztem el. A szakirodalom áttekintése megfelelő alapot adott a hipotéziseim megfogalmazásához, illetve kiinduló pontot, hogy a primer kutatás esetén milyen kérdéskörökkel foglalkozzak. A primer jellegű piackutatás elsődleges eredetű adat felvételt jelent, melynek többféle módja van. Én az online megkérdezést választottam a primer adatgyűjtéshez. Dolgozatomhoz készítettem egy majdnem negyven kérdésből álló kérdőívet, amit különböző platformokon megosztottam az érintett korosztállyal. A kérdőív a mellékleteknél tekinthető meg. A mintában 212 fő vett részt, többségében Kaposvár és környékén élő fiatal felnőttek, ezáltal a felmérés nem reprezentatív. A reprezentativitás hiányából eredő hibalehetőségekre az értelmezés során minden esetben odafigyeltem. A kérdőív kiértékelésére EXCEL, illetve STAT programot használtam fel. Az elemzéshez a leíró statisztikai eszköztárat alkalmaztam és mikro illetve makro szinten is vizsgáltam a fiatal felnőtteknek a hitelhez való hozzáállásukat.

3.1. A kérdőív felépítése

A kérdőívben szereplő kérdések, függetlenül attól, hogy milyen a kérdésfelvetés módja, lehetnek zártak, nyitottak és szelektívek. Kérdőívemben törekedtem arra, hogy mindhárom kérdéstípust használjam. A nyílt kérdésnél a válaszadónak lehetősége van szabadon dönteni, így ez a legalkalmasabb módja az árnyalatok és érzelmi szempontok megismerésére. Az ilyen kérdések értékelése azonban roppant időigényes, ezért dolgozatomban csak egy ilyen kérdést alkalmaztam. A kitöltőket a diákhitelről való véleményükről kérdeztem meg ilyen módon. Az összehasonlíthatóság statisztikai szempontból nagyon bonyolult az ilyen kérdéseknél, ezért ezt a kérdést nem is elemeztem ilyen szempontból.

A kérdőív összeállításánál előnyben részesítettem a zárt kérdéseket. Ezeknél a kérdéseknél a válaszadási kategóriákat én alakítottam ki, figyelve arra, hogy minden válaszadó számára értelmezhető legyen. Ez a kérdéstípus biztosította a gyors és hatékony adatfeldolgozást számomra.

A szelektív kérdések alkalmasak a kérdés intenzitásának mérésre is. A kérdéstípust a kérdőív utolsó blokkjában alkalmaztam, ahol az alábbi típusú kérdéseket tettem fel: „Mennyire ért egyet

az alábbi állítással.” A válaszadó 1-7-ig terjedő Likert skálán választhatta ki, hogy az adott állítással mennyire ért egyet.

A kérdőívem négy nagy blokkra volt felosztva. Az első blokk a háttérváltozók feltárása érdekében rákérdezett a kitöltők nemére, életkorára, lakóhelyére, legmagosabb iskolai végzettségére, a szülők foglalkozására, illetve a kitöltő elsődleges foglalkozására. A második blokkban a válaszadók pénzügyi adatait próbáltam feltárni, az egyének megtakarítási hajlandóságát és képességét, illetve hitellel való rendelkezését. A harmadik szakaszban az egyének saját pénzügyi tudatosságával kapcsolatos kérdéseket tettem fel. Az utolsó szakasz pedig a hitelhez való hozzáállást próbálta mérni.

3.2. Kérdőív kiértékelése

A kérdőív eredményeit táblázatban összesítve vetettem vizsgálat alá. Megvizsgáltam, hogy a változók között milyen lineáris kapcsolat van, amennyiben van akkor az ilyen erős. Ezt a kapcsolatot a korreláció jelzi melynek értéke -1 és 1 között mozog, amennyiben a korreláció értéke 1 akkor a két változó kapcsolata tökéletesen egyenesen arányos, ha 0 akkor nincs kapcsolat a két változó között, ha -1 akkor a két változó tökéletes összhangban van, de ennek a kapcsolatnak a jellege fordítottan arányos. A korreláció csupán azt mutatja meg, hogy két változó milyen szorosan függ össze, viszont az ok-okozati viszonyt nem feszegeti, arra a regressziószámítás alkalmas.

A változókat minden esetben számmal igyekeztem jelölni, ezzel nominális skálát alkotva például a nem meghatározásakor a férfiakat 1-es számmal, míg a nőket 2-es számmal jelöltem a megkülönböztetés érdekében. A fenti jelölés azonban ez nem jelenti azt, hogy a nők kétszer többet érnének, vagy a férfiak előrébb lenének, pusztán az egyszerűbb adatfeldolgozás érdekében történt így. Az iskolai végzettség esetében ordinális skálát hoztam létre, hogy jelöljem, hogy milyen sorrendben helyezkednek el egymás után.

Az eredmények értékelésénél az egyik elemzési módszer, amit alkalmaztam a keresztábra elemzés volt. A módszer két vagy több változó közötti összefüggést vizsgál és megmutatja ezeknek a kombinált gyakoriság elosztását. A módszer egyszerűsége és a kapott információk könnyű értelmezhetősége nagy előnyt jelent mind az alkalmazók, mind a felhasználók számára, ezért az egyik leggyakrabban alkalmazott módszer. Az elemzés során arra kapunk választ, hogy két nominális vagy ordinális változó kapcsolatban áll-e egymással.

A regresszió analízis volt a másik statisztikai módszer, amit az eredmények értékelésére felhasználtam. A regresszió analízis lényeg, hogy megvizsgálja azt, hogy egy kiválasztott változó másnéven eredményváltozó, milyen mértékben függ más változóktól, továbbiakban magyarázó változóktól. A változókat, hogy mely értékek lesznek a magyarázó változók és mely érték az eredmény változó a szakirodalmi áttekintés alapján választottam, ami megfelel a hétköznapi logikának is.

A vizsgálat megkezdése előtt pontdiagramon ábrázoltam, hogy szemrevételezzem az előfeltételek és így alkalmazhatom-e a regresszió analízist. Két változó esetében egy olyan egyenest szeretnénk előállítani, amire a lehető legjobban illeszkednek az adatok a koordináta rendszerben. Ezt a legkisebb négyzetek módszerével tudjuk elérni, mely azon alapszik, hogy úgy kell megbecsülni a regresszió paramétereit, hogy az eredményváltozó valós és regressziós függvény által becsült értékei közötti eltérések négyzetösszege legyen minimális.

A többváltozós lineáris regresszió esetében az első és legfontosabb feltétel ahhoz, hogy elvégezhessük az eljárást, az, hogy a változók egymástól függetlenek legyenek, így lineáris kombinációval becsülhetjük az y változót, tehát azt, hogy mennyiben függ a pénzügyi tudatosság az egyes demográfiai adatoktól. De ezen kívül meg kell még vizsgáljunk néhány feltételt. Az első, hogy a normális eloszlást követ-e az eredményváltozó. A második, hogy a pont diagram alapján az x - y párok között tényleg van-e lineáris kapcsolat. A harmadik pedig a multikollinearitás kizárása. A multikollinearitás mérésére az úgynevezett VIF (variance inflator factor) variancia növelő faktort használtam.

A heteroszkedaszticitás a lineáris regressziós modellekben azt jelenti, hogy ha van heteroszkedaszticitás, akkor a hibák szórása nem azonos az összes megfigyelés során. Így a lineáris modellek hipotéziseinek egyik alapvető követelménye nem teljesül.

Szignifikancia szintként 10%-ot határoztunk meg, melyhez hasonlóan a paraméter tesztek p -értékét tudunk dönteni a paraméter szignifikanciájáról. Ha a p érték kisebb, mint ez a megadott szignifikancia szint, akkor az adott tényezőváltozó, amihez a paraméter tartozik, jelentős hatást gyakorol az eredményváltozó alakulására

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELEÉSÜK

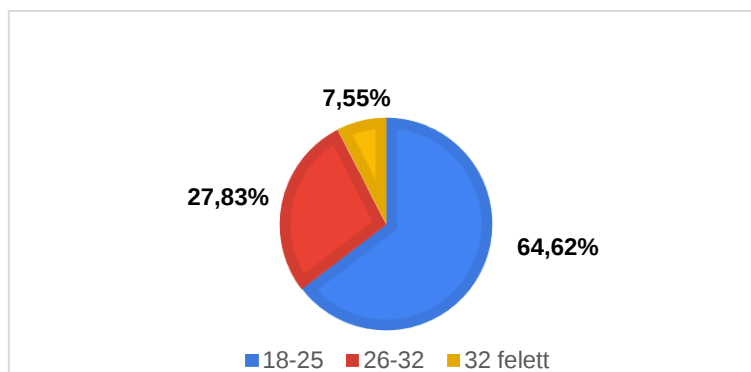
Ebben a fejezetben a 212 db kitöltött kérdőív feldolgozásának eredményeit kívánom bemutatni és szemléltetni. A kérdőív kiértékelésére az EXCEL és STATA statisztikai program segítségével végeztem el. A kiértékelés során az egyes kérdésekre adott választ a háttérváltozók tekintetében vizsgáltam, ezért legelőször a háttérváltozóimat mutatom be, majd ezután a kapott eredményeket kérdés csoportokként fogom tárgyalni.

4.1. Háttérváltozók

A kérdőívem első szakaszában kérdeztem rá a kitöltők életkorára, nemére, legmagasabb iskolai végzettségére és az egyéb olyan fontos információkra, melyeket háttérváltozóként kívántam hasznosítani. Az életkor tekintetében a kérdőív kitöltői mind fiatal felnőttek, hiszen a kutatásom során ezt a korosztályt szerettem volna vizsgálni. Az elkészített kérdőívet majdnem 65%-ban 18-25 év közötti korosztály töltötte ki, lásd a 5. számú ábrán.

5. ábra Életkor szerinti megoszlás

(Forrás: saját munka)

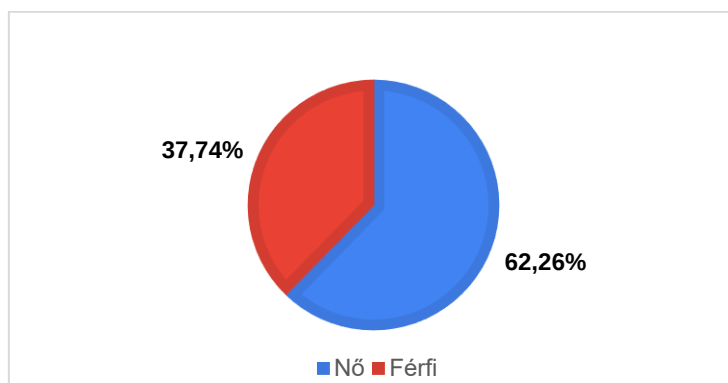
Ennek egyik fő oka, hogy a Z generáció nagyobb hajlandóságot mutatnak egy-egy kérdőív kitöltésére, valamint könnyebb meg lehet őket szólítani az elektronikus platformokon. A szakirodalom áttekintése alapján az életkor pozitívan befolyásolja a pénzügyi tudatosságot, ezért az egyik legfontosabb háttérváltozó az életkor meghatározása. A pozitív kapcsolat azt jelenti, hogy minél idősebb valaki, annál jobban ismeri az alapvető pénzügyi fogalmakat és jobban odafigyel saját pénzügyeire, tudatosabban bánik a pénzeszközeivel. Garai-Fodor Mónika és Csiszárík-Kocsir Ágnes kutatásuk során azt vizsgálták, hogy a Z és Y generáció értékrendje, gondolkodásmódja milyen pénzügyi tudatosság szempontból. A két generáció tagjaira elmondható, hogy eltérést mutat a korábbi generációkhoz képest. A korosztályba

tartozók formálható értékítéletük okán a pénzügyi döntéseikben a megfelelő eszközökkel befolyásolhatók (Garai-Fodor & Csiszárik-Kocsir, 2023).

A női kitöltők aránya 62% volt, lásd a 6. számú ábrán. Itt is elmondható ugyanaz, hogy a nők nagyobb hajlandóságot mutatnak egy kérdőív kitöltésére. A nők pénzügyi tudatossága a férfiakénál alacsonyabb a kutatások szerint (Lusardi et al. 2010; Balázsne 2013).

6. ábra Nem szerinti megoszlás

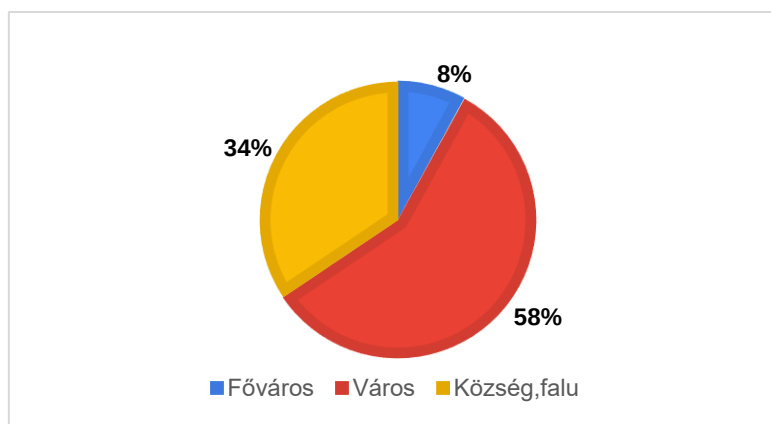
(Forrás: saját munka)

A kérdőívet legnagyobb arányban városban élő fiatalok töltötték ki, ők tették ki a kitöltők 58%-át, lásd a 7. számú ábrán. A második legnagyobb csoportot a községben, faluban élők alkották 34%-kal. A fővárosban élő kitöltők száma elenyésző volt, ők csak 8%-ot tettek ki. Ennek oka, hogy a kitöltők legnagyobb része Kaposvár és környékére koncentrálódik, mivel a kérdőívet a saját Facebook profilomon osztottam meg, ezáltal az ismeretségi körömből töltötték ki.

7. ábra Lakóhely szerinti megoszlás

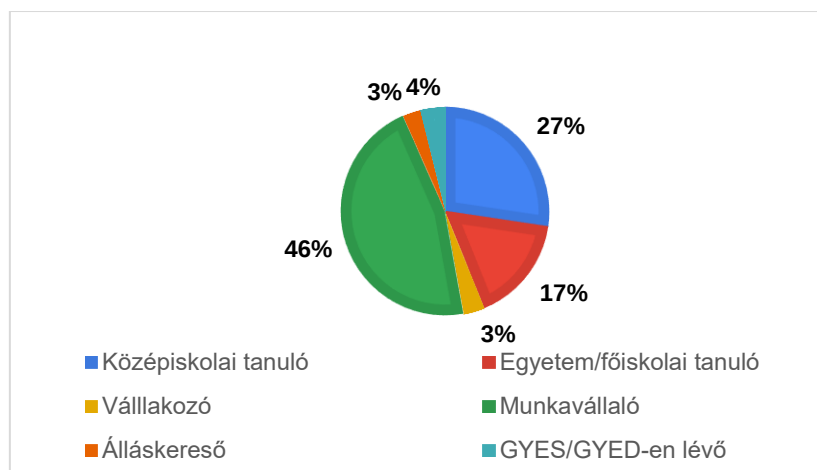
(Forrás: saját munka)

A fiatal felnőttek elsődleges foglalkozását is felmértem kérdőívem segítségével, lásd a 8. számú ábrán. A legtöbben munkavállalóként dolgoznak 46%, a vállalkozók száma ehhez képest csekély 3%. A kitöltők több, mint negyede, 26%-a jelenleg középiskolai tanulmányokat folytat. Ez fontos a legmagasabb iskolai végzettséggel való összefüggésben, hiszen aki még nem végzett középiskolai tanulmányaival, az csak 8 általánossal rendelkezik. Egyetemen vagy főiskolán a kitöltők 17%-a végzi tanulmányait. A kitöltők között vannak, akik GYES/GYED-en vannak vagy épp állást keresnek. A családi állapotot tekintve a válaszadók legnagyobb része, 44%-a párkapcsolatban él jelenleg, 18% házas és 37 % egyedülálló.

8. ábra Elsődleges foglalkozás a kitöltők körében

(Forrás: saját munka)

A kitöltőket megkérdeztem, hogy szüleik milyen munkát végeznek. Erre azért volt szükség, hogy megtudjam vizsgálni, hogy milyen hatással van a fiatalokra a családjukban tapasztaltak. A szakirodalom szerint a középiskolás diákok pénzügyi ismeretei a leghiányosabbak, abból adódóan, hogy ők még egyáltalán nem is érdeklődnek a pénzügyi témák iránt (Kulcsár–Kovácsné 2011). Felmérések kimutatták, hogy a pénzügyi döntésekben azon diákok voltak tájékozottabbak, akiknek édesanyjuk felsőfokú végzettséggel rendelkezett (Borodich et al. 2010).

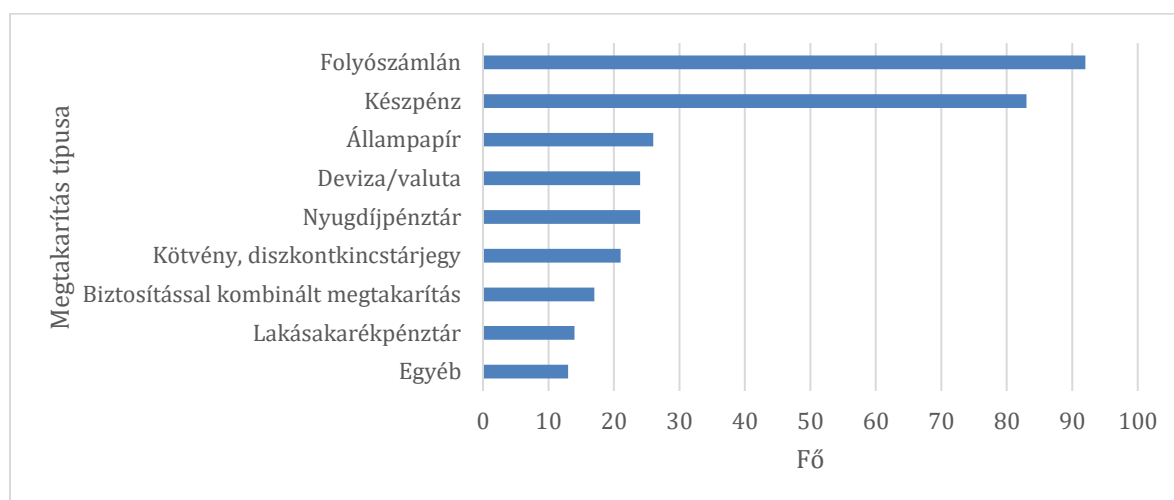
4.2. Megtakarításokkal kapcsolatos kérdések

A kérdőívemben pár kérdés a megtakarításokkal kapcsolatosan foglalkozott meg. A dolgozat fő témája a hitelhez való viszonyulás, mégis elengedhetetlennek gondoltam, hogy megkérdezzem a kitöltőket a megtakarítási képességükről, ugyanis enélkül nehéz lenne értékelni komplexen a válaszokat.

A kitöltők 73,1 %-a válaszolta, hogy rendelkezik megtakarítással jelenleg. A megkérdezettek 34 %-a a bevételeinek 10-30%-át félre tudja tenni havi szinten és 16 %-uk pedig bevételarányosan 30-50%-ot tud megtakarítani. Összesen hét válaszadó volt, akik több mint felét megtudják takarítani a bevételeiknek, közülük öten még a szülőkkel élnek egy háztartásban és ketten vezetnek saját háztartást. Az 9. számú ábrán látható, hogy milyen típusú megtakarításokkal rendelkeznek a megkérdezett fiatalok.

9. ábra Megtakarítások típusai a kitöltők válaszai alapján

(Forrás: saját munka)

A megtakarítással rendelkezők körében a legnépszerűbb a látra szóló egyenleg, valamint a készpénz. Harmadik helyen az állampapír van, ezt követően a deviza és valutában tartott megtakarítás és a nyugdíjpénztár. Összeségében elmondható, hogy pénzügyi szempontból a magas arányú készpénz és számlapénz halmozás a lakosság bizonytalanságát, bizalmatlanságát tükrözi. A jelenlegi inflációs környezetben kiemelten fontosnak kellene kezelni a lakosságnak a megtakarításaiknak az értékmegőrzését. A kormány az idei évben elrendelte, hogy a pénzintézeteknek levél formájában értesíteni kell ügyfeleiket arról, hogy mekkora hozamtól estek el azzal, hogy nem állampapírban tartották pénzüket. Nyilvánvalóan ezzel is még több pénzeszközt szeretne a kormány az állampapír felé terelni, ami pozitívan hat az államadósság finanszírozására is.

A deviza és valuta volt a negyedik legnépszerűbb a kitöltők körében, ami arra enged következtetni, hogy nagyobb bizalom van más pénznemekben, mint a forintban.

Mindenképpen fontos kiemelni, hogy a megkérdezettek 13,7% rendelkezik csak nyugdíj célú megtakarítással, ami pedig öngondoskodási szempontból kiemelt fontosságú lenne. Sajnos az

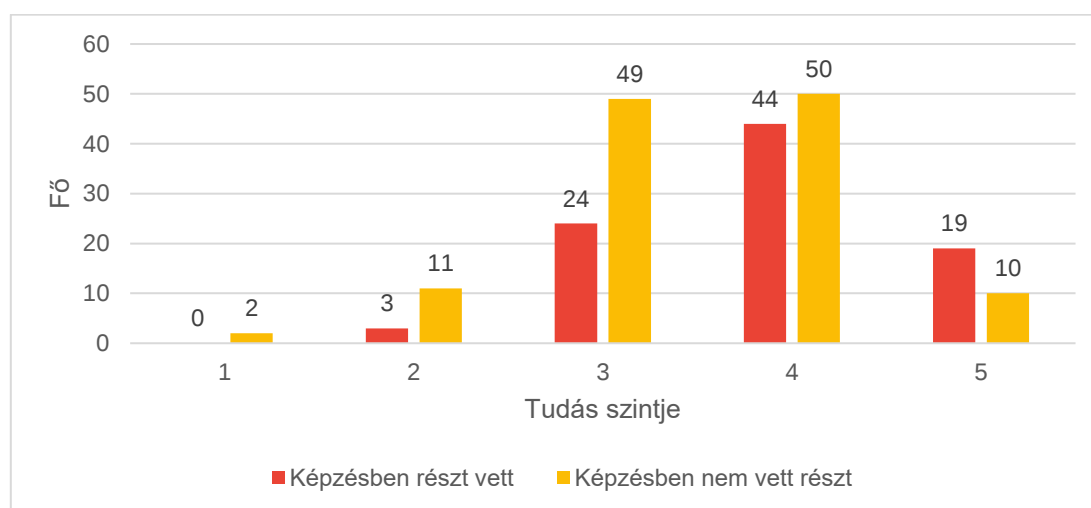
ehhez kapcsolódó eredmények összhangban vannak más, hazánkban végzett felmérésekkel. Az idei év első felében igaz nőtt a korosztályba tartozó önkéntes nyugdíjpénztári tagok létszáma, de elmondható, hogy a fiatalok nem gondolnak még előre a nyugdíjas korra. (OTP Bank, 2022)

4.3. Keresztábrás elemzések

Az első keresztábrás elemzésnél a pénzügyi tudatosságra adott osztályzat és a pénzügyi vagy gazdasági képzésben való részvételnek a kapcsolatát vizsgáltam. A kapott értékeket a 10. számú ábrán szemléltettem. A kitöltők 42 %a vett részt gazdasági oktatásban és 58 %a pedig nem tanult.

10. ábra Pénzügyi tudatosság és oktatás kapcsolata

(Forrás: saját munka)

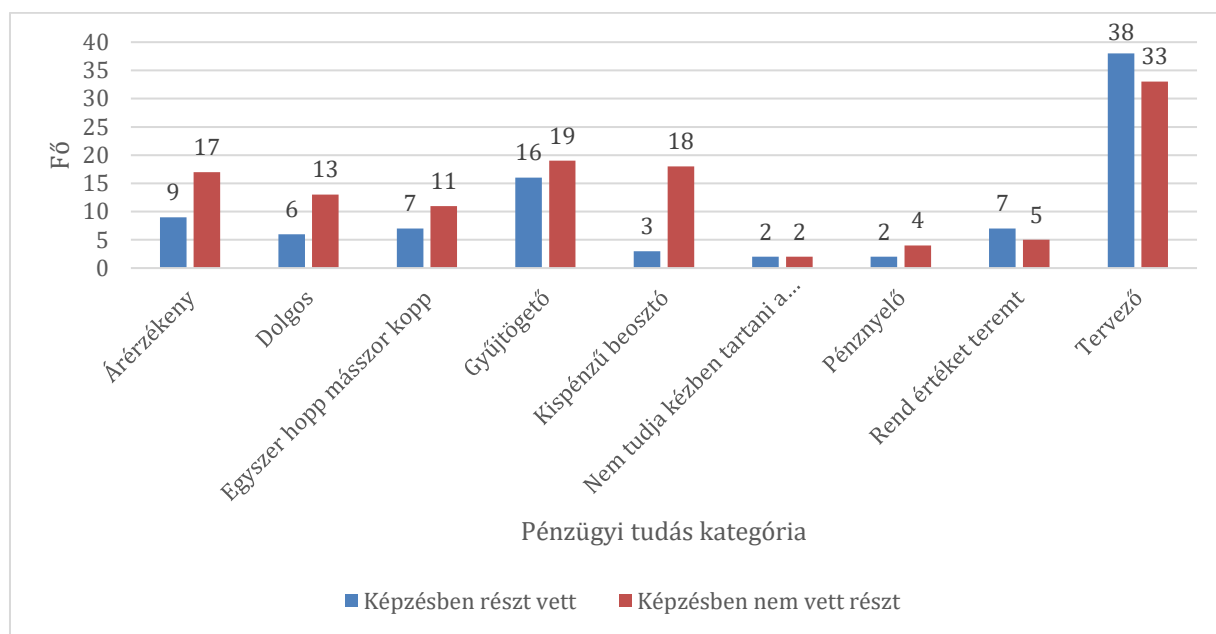
Az ábrán látható, hogy akik valamilyen gazdasági képzésben részt vettek jobbnak tartják a saját pénzügyi tudatosságukat, nálunk a válaszra adott értékek átlaga 3,87. Akik nem vettek részt pénzügyi oktatásban náluk ez az átlag 3,4. Ebből arra lehet következtetni, hogy akik képzés keretein belül tanultak a pénzügyi világról, azok magabiztosabbnak gondolják a pénzügyi tudatosságukat. Nincs nagyon nagy eltérés a két csoport között átlagban, azonban a szórás a képzésben részt vettek között kisebb. Számos kutatás vizsgálta a pénzügyi oktatások eredményességét, ahol az eredmények nem egyértelműek. Cole és munkatársai (2016) vizsgálták, hogy a pénzügyi ismeretek oktatása a középiskolában jár-e kézzelfogható eredménnyel. Válaszuk a kutatás végén az volt, hogy igen, bár nem úgy, ahogy először sejtették. Nem a közvetlen pénzügyikultúra-oktatás volt az, ami eredményesnek bizonyult, hanem a matematika tantárgyba integrált pénzügyi oktatás volt eredményes. Walstad és munkatársai (2010) elő- és utó teszt kutatással vizsgálták a pénzügyi oktatás hatását középiskolás diákokra.

Eredményeik egyértelműen azt mutatják, hogy egy jól specifikált és megfelelően integrált pénzügyi oktatási program szignifikáns és pozitív hatással van a fiatalok pénzügyi tudatosságára

A következő keresztábra elemzésemnél a Béres és munkatársai (2020) által alkotott hét pénzügyi tudás kategória és a képzésben való részvétel között kerestem az összefüggést. A 11. számú ábrán látható, hogy milyen kategóriákba sorolták be magukat a válaszadók pénzügyi tudatosság szempontjából. A kitöltők legnagyobb része tervezőnek mondja magát. Akik nem vettek részt pénzügyi képzésben nagyobb arányba mondják saját magukat ár érzékenynek. Ennek egyik oka az lehet, hogy akik nem olyan jártassak a pénzügyekben, ők nehezebben fogadják el a fogyasztói árakat.

11. ábra Tudás kategóriája és képzésben való részvétel

(Forrás: saját munka)

A harmadik keresztábra elemzés során azt vizsgáltam, hogy a pénzügyi tudás kategóriák és a megtakarítások között milyen összefüggés volt. Az eredményeket az 1. számú táblázat szemléletei. Fontos megállapítás, hogy a kérdőív kitöltőinek nagyjából a negyede nem rendelkezik semmilyen megtakarítással. Érdekes megnézni, hogy azok közül, akik gyűjtőgetőnek vallják magukat, vannak olyanok, akik mégse rendelkeznek megtakarítással. Ugyanígy a tervezők a dolgosok között is találunk olyan válaszadókkal, akik nem rendelkeznek megtakarítással. Ezeket a személyiségtípusukat sorolták az elégedett tudatos csoportba. Az általam készített kérdőívben 102-en sorolták magukat ezekbe a személyiségtípusokba. Ezzel

szemben, azoknak a fele, akik „egyszer hopp, másszor kopp” életvitel szerint élnek, rendelkeznek megtakarítással. A pénznyelők, és akik nem tudják kézben tartani a pénzügyeiket tartoznak még egy csoportba. A válaszadók közül csak 28-an vallották magukat ezekbe a személyiségtípusokba. Az aggódó elégedetlen csoportba a kispénzű beosztók, gyűjtögetők és az érzékenyek tartoznak, összesen 82-en kerültek ide a kérdőív alapján.

1. táblázat Pénzügyi kultúra csoport és megtakarítás

(Forrás: saját munka)

Pénzügyi tudás kategóriák	Megtakarítás	
	Igen	Nem
Ár érzékeny	16	10
Dolgos	15	4
Egyszer hopp másszor kopp	9	9
Gyűjtögető	30	5
Kispénzű beosztó	11	10
Nem tudja kézben tartani a pénzügyeit	2	2
Pénznyelő	2	4
Rend értéket teremt	9	3
Tervező	61	10
Végösszeg	155	57

A hitelek és megtakarítások közötti megoszlást a 2. számú táblázat szemlélteti. A hitellel rendelkezők 72 %-ának van saját megtakarítása. Ez fontos a háztartások anyagi helyzete miatt, hiszen, ha jövedelem kieséssel kell szembenéznük egy hosszantartó táppénz, vagy munkanélküliség miatt, akkor feltételezhető, hogy egy darabig tudják fizetni a megtakarításaikból a fennálló hiteltartozásukat. A hitellel rendelkezők közül legtöbben diákhittel és lakáshittel rendelkeznek, mindkettő esetben tizenkilenc fő.

2. táblázat A hitellel rendelkezők megtakarításai

(Forrás: saját munka)

Hitel	Megtakarítás	
	Igen	Nem
Igen	40	15
Nem	115	42
Végösszeg	155	57

A 3. számú táblázaton látható nemek szerint, hogy a kitöltők milyen osztályzatot adtak saját pénzügyi tudatosságukra, mint már említettem, a férfiak a kutatások szerint pénzügyileg tudatosabbak (Balázs, 2013). Az általam készített kérdőívben a női kitöltők pénzügyi

tudatosságának átlaga 3,56 a férfiaké pedig 3,81. A nőkre általában háromféle reakció jellemző a témakörrel kapcsolatosan: az erős félelem érzet, az érdeklődés hiánya vagy az alacsony szituációs tudatosság (Hira, 2009). A női nem pénzügyi kultúrájának erősítéséhez erre a három tényezőre kéne hatást gyakorolni. A nők csupán 11 %-a míg a férfiak 18 %-a értékelte a pénzügyi tudatosságát jelesre. A nők esetében nagyobb az aránya azoknak, akik gyengére, egyesre vagy kettesre értékelték tudatosságukat. A különbség egyik oka a férfi családfenntartó szerepéből adódhat. Magyarországon általánosságban a férfiak kezelik a háztartás pénzügyi eszközeit és így átfogóbb tudással is rendelkeznek az adott témakörben.

3. táblázat Nemek pénzügyi tudatossága közötti különbség

(Forrás: saját munka)

Nem	Pénzügyi tudatosság				
	1	2	3	4	5
Férfi (80 db)	0%	4%	35%	44%	18%
Nő (132 db)	2%	8%	34%	45%	11%

4.4. Hitelezéshez való viszonyulás

A kérdőívem utolsó blokkja tartalmazott kilenc olyan kérdést, ahol a kitöltők egytől hétig terjedő Likert-skálán adhatták meg annak értékét mennyire értenek egyet az állításokkal. A felhasznált kérdéseket más szakirodalmak is alkalmazták, eredményeimet Béres és munkatársai (2020) által készített felméréshez szeretném hasonlítani. Az általuk készített kérdőívet több, mint ezerhét-százan töltötték ki a megjelölt korosztályból kettő különböző évben. A kérdések többféle szemszögből is vizsgálják a hitelhez való viszonyulást. Az első kitöltés 2013-ban történt, míg a második 2020-ban. A minta egyik évben sem volt reprezentatív, ugyanakkor a válaszadók számossága miatt az eredmények robusztusnak tekinthetők.

Az alábbiak voltak a feltett kérdések:

1. Mennyire ért egyet azzal az állítással, miszerint a hitelfelvételi lehetőség hozzájárul a társadalom jólétéhez?
2. Mennyire ért egyet a következő állítással: "Mit gondol a bankoknál elhelyezett pénz biztonságban van?"
3. Mennyire ért egyet a következő állítással: "A bankban dolgozók segítőkészek és tudásuk megfelelő?"

4. Mennyire ért egyet a következő állítással: "Nem vennék fel hitelt semmilyen körülmények között."
5. Mennyire ért egyet a következő állítással: "A hitelek alapvetően jó lehetőségnek tartom."
6. Mennyire ért egyet a következő állítással: "A hitel annak jó, aki ért a pénzügyekhez."
7. Mennyire ért egyet a következő állítással: "Ha valamit szeretnék megvásárolni, azt akár hitelből is megvásárolnám."
8. Mennyire ért egyet a következő állítással: „Amennyiben valami nagyobb dolgot szeretnék megvalósítani azt hitelből is megvalósítanám."
9. Mennyire ért egyet a következő állítással: "Ha kölcsönkérek valakitől, akkor azt minél előbb visszafizetem."

A kérdésekre adott válaszokat a 4. számú táblázatban összesítettem, ahol látható a kérdésekre adott válaszok számossága, átlaga, szórása és mediánja.

4. táblázat Hitelezéssel kapcsolatos kérdések

(Forrás: saját munka)

Kérdés	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Átlag	3,906	4,412	4,877	3,665	3,991	4,575	2,646	3,840	6,491
Szórás	1,614	1,553	1,612	2,053	1,654	1,702	1,666	1,768	1,176
Medián	4	4	5	3	4	5	2	4	7
Értékelés									
1	18	14	10	43	18	12	67	28	4
2	27	9	9	32	24	13	51	28	1
3	33	30	16	33	36	30	38	26	3
4	60	53	50	29	57	47	30	53	8
5	45	49	42	22	34	42	9	40	8
6	11	40	47	26	27	32	6	19	27
7	18	16	38	27	16	36	11	18	161

Az első kérdés makrogazdasági szempontból közelíti meg a hitelfelvétel jelentőségét. Elmondható, hogy az általam megkérdezett fiatalok nem tartják kiemelten fontosnak a hitelezést nemzetgazdasági szempontból.

A negyedik kérdés mikro szinten közelíti meg a hitelezést. A kitöltők nagyobb része élne hitellehetőséggel bizonyos helyzetekben. A kapott eredmények Béres és munkatársai által végzett felméréssel összhangban vannak. A válaszadók kisebb arányban utasítják el a

hitelfelvétel lehetőséget, mint a 2013-ban megkérdezettek. 2013-ban az átlagpont 3,97 volt 2020-ban 3,55 (Béres & Huzdik, 2022). Az én eredményeimnél ez az átlagpont 3,66 volt, ami enyhe negatív irányba való eltolódást mutat. Ennek számos oka lehet, többek között, hogy 2020 óta a hitelkamatok nagymértékű megemelkedése kihatott a háztartásokra. Az adatok között, akik hetessel válaszoltak a kérdésre, tehát semmilyen körülmények között nem vennének fel hitelt, mégis ketten rendelkeznek hitellel, ami ellentmondásos válaszadás.

Az ötödik kérdésnél arra kellett válaszolniuk a fiataloknak, hogy a hitel lehetőséget jó dolognak tartják-e. Az átlagpont 3,99 lett a válaszadók körében, ami magasabb, mint Béres Huzdik által készített tanulmányában. Az általuk végzett felmérésben 2013 ez az átlagpont 2,99 míg 2020-ban 3,32 volt (Béres & Huzdik, 2022).

A hetedik állítás esetében volt a legalacsonyabb az átlag 2,65, tehát a legtöbb válaszadó elzárkózik a hitellehetőségtől, amennyiben a vásárlást nem tudja önerőből finanszírozni. A nyolcadik kérdés esetében kicsit már magasabb átlagot kapunk, ha valami nagyobb dolog megvásárlásához szükséges hitelfelvétel (például lakás vagy autó vásárlás) akkor kicsit nyitottabbak a válaszadók a hitelekkel kapcsolatban, itt az átlag 3,84 volt. A fiatalok, ha tehetik inkább kerülnek a hitelfelvételt, ez egyfelől a társadalomnak a hitelekről alkotott képét tükrözi. Másrészt? Ezt a szemléletet támasztja alá a szakirodalom is. A magyar lakosságra jellemző kockázatkerülés, illetve pénzügyileg konzervatív viselkedés. A kockázatkerülés nem csak hitelezési szempontból, hanem a befektetések terén is jellemző (Baranyai, Csernák, Huzdik, Széles, 2019).

A kilencedik kérdés esetében elmondható, hogy a fiatalok nem szeretnek tartozni, ezért minél előbb szeretik visszafizetni a tartozásukat, ami egy pozitív dolog. Ebből adódóan nem is meglepő, hogy a fiatalok szerint a negyedik legfontosabb egy hitelfelvétel esetében, hogy díjmentesen lehessen elő és vég törleszteni a hitelt. Azok közül, akik 7-es értékkel válaszoltak a kérdésre jelenleg 39-en rendelkeznek hitellel.

A diákhittel kapcsolatban nyitott kérdésben kérdeztem rá, hogy a fiatalok mit gondolnak róla. Meglepődve tapasztaltam, hogy a legtöbben nem is hallottak erről a lehetőségről. Akik hallottak is róla legnagyobb arányban rossz véleménynel vannak a diákhitelről. Kisebb arányt képviselnek azok, akik szerint a tandíjra felvehető kamatmentes verziója elfogadható, azonban a másik típusú az elfogadhatatlan szerintük. A legkevesebben azok a kitöltők voltak, akik kihasználják a diákhitel minden előnyét és élnek ezzel a lehetőséggel.

4.5. Regresszió elemzés

Az első regresszió analízisnél azt vizsgáltam, hogy a pénzügyi tudatosságot mennyire befolyásolják a már korábban bemutatott háttérváltozók. Tehát az eredményváltozó a pénzügyi tudatosság volt, míg a magyarázó változók a nem, az életkor, a lakóhely, a szülőkkel való együttélés, a családi állapot, az elsődleges foglalkozás, a háztartás anyagi helyzete és a szülők beosztása.

12. ábra Regresszió analízis pénzügyi tudatosságot befolyásoló demográfiai változók

(Forrás: saját munka)

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	212
Model	19.0861157	10	1.90861157	F(10, 201)	=	2.99
Residual	128.215771	201	.637889409	Prob > F	=	0.0015
				R-squared	=	0.1296
				Adj R-squared	=	0.0863
Total	147.301887	211	.698113208	Root MSE	=	.79868

Pénzügyitudatosság	Coefficient	Std. err.	t	P> t	[95% conf. interval]	
Életkor	.0166202	.1059342	0.16	0.875	-.1922647	.2255051
Nem	.2057609	.1197564	1.72	0.087	-.0303792	.441901
Lakóhely	-.0004543	.0980824	-0.00	0.996	-.1938568	.1929482
Kivelélegült	-.0647588	.0713037	-0.91	0.365	-.205358	.0758405
Családiállapot	-.0384641	.0852613	-0.45	0.652	-.2065853	.1296572
Foglalkozás	.0392457	.0634102	0.62	0.537	-.0857889	.1642803
Háztartásanyagihelyzete	.286655	.0840658	3.41	0.001	.1208911	.452419
Legmagasabbiskolai végzettség	.1378195	.0593481	2.32	0.021	.0207948	.2548442
Édesanyukabeosztása	-.0198075	.03582	-0.55	0.581	-.0904387	.0508237
Édesapabeosztása	-.0229918	.0281196	-0.82	0.415	-.078439	.0324554
_cons	2.350197	.4694901	5.01	0.000	1.42444	3.275955

5%-os szignifikancia szinten a háztartás anyagi helyzete és a legmagasabb iskolai végzettség befolyásolja a pénzügyi tudatosságot. 10%-on pedig a nem mutat szignifikáns eredményt. Ezt követően ellenőriztem a multikollinearitást, ami nem volt jelen a modellben, mert a magyarázó változók között nem volt túl szoros korrelációs kapcsolat, így ez nem zavarta a becslést. Ezután ellenőriztem a heteroszkedaszticitást, ami szintén nem volt jelen a modellben. Mindegyik eredmény összhangban van a szakirodalomban található összefüggésekkel és alátámasztható. Hiszen a nemzetközi kutatás kimutatta, hogy a gazdagabb országokban van összefüggés az egy főre jutó GDP és a pénzügyi tudatosság között (Klapper et al., 2015). A nők pénzügyi tudatosságának hiányosságára is több szakirodalom kitér (Lusardi et al. 2010; Balázsne 2013).

Ezután egy külön modell segítségével megvizsgáltam, hogy a pénzügyi tudatosságra mennyire van hatással saját folyószámlával való rendelkezés, a fizetési szokások, a megtakarítással való rendelkezés és a hitellel való rendelkezés. Az eredményeket a 13. számú ábrán szemléltetem.

13. ábra Regresszió elemzés pénzügyi tudatosságot befolyásoló egyéb tényezők

(Forrás: saját munka)

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	212
Model	10.8502906	4	2.71257264	F(4, 207)	=	4.12
Residual	136.451596	207	.659186455	Prob > F	=	0.0031
				R-squared	=	0.0737
				Adj R-squared	=	0.0558
Total	147.301887	211	.698113208	Root MSE	=	.8119

Pénzügyitudo~g	Coefficient	Std. err.	t	P> t	[95% conf. interval]	
Sajátfolyószámla	.4165725	.2288067	1.82	0.070	-.0345178	.8676627
Fizetésiszokások	.0281235	.0733391	0.38	0.702	-.1164637	.1727108
Megtakarítás	-.4449109	.1276462	-3.49	0.001	-.6965642	-.1932576
Hitel	-.2082954	.1279385	-1.63	0.105	-.4605249	.0439342
_cons	4.053152	.4256121	9.52	0.000	3.214062	4.892242

5%-os szignifikancia szinten a folyószámlával való rendelkezés és a megtakarítással való rendelkezés befolyásolja a pénzügyi tudatosságot. Nem meglepő, hogy aki rendelkezik megtakarítással az pénzügyileg tudatosabb, hiszen a takarékoskodás az egyik legfontosabb alappillére a pénzügyi kultúrának. A modellben nincs multikolinearitás sem heteroszkedaszticitás.

Összeségében elmondható, hogy a pénzügyi tudatosságot öt tényező befolyásolja: a háztartás anyagi helyzete, a legmagasabb iskolai végzettség, a nem, a folyószámlával való rendelkezés, és a megtakarítással való rendelkezés van hatással.

A következő regressziós modellben azt vizsgáltam, hogy a demográfiai változók mennyire befolyásolják a fiatalok hitellel való rendelkezést. Az eredmény változónk a hitellel való rendelkezés jelen esetben a magyarázóváltozók pedig ugyanazok, mint az első modellben. Az eredmények a 14. számú ábrán láthatjuk.

14. ábra Regresszió elemzés hitelfelvételt befolyásoló demográfiai változók

(Forrás: saját munka)

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	212
Model	11.2056271	10	1.12056271	F(10, 201)	=	7.63
Residual	29.525505	201	.14689306	Prob > F	=	0.0000
				R-squared	=	0.2751
				Adj R-squared	=	0.2390
Total	40.7311321	211	.193038541	Root MSE	=	.38327

	Hitel	Coefficient	Std. err.	t	P> t	[95% conf. interval]
Életkor		-.1933561	.0508351	-3.80	0.000	-.2935947 -.0931175
Nem		-.0537256	.0574681	-0.93	0.351	-.1670433 .059592
Lakóhely		.0232299	.0470673	0.49	0.622	-.0695791 .1160389
Kivelélegyűtt		-.0474436	.0342169	-1.39	0.167	-.1149137 .0200264
Családiállapot		-.0775251	.0409147	-1.89	0.060	-.1582023 .0031521
Foglalkozás		-.087673	.030429	-2.88	0.004	-.147674 -.0276721
Háztartásanyagi helyzete		.0045942	.040341	0.11	0.909	-.0749517 .0841402
Legmagasabbiskolai végzettség		-.0232471	.0284797	-0.82	0.415	-.0794043 .0329101
Édesanyukabeosztása		.0060006	.0171891	0.35	0.727	-.0278935 .0398948
Édesapabeosztása		.0102384	.0134939	0.76	0.449	-.0163693 .0368461
_cons		2.676347	.2252965	11.88	0.000	2.232099 3.120595

Az eredmények alapján 5%-os szignifikancia szinten az életkor és a foglalkozás van hatással arra, hogy a kitöltők rendelkeznek-e hitellel. 10%-on pedig a családi állapot is befolyásolja. Ezután a VIF teszttel ellenőriztem, hogy nincs jelen a modellben a multikolinearitás. Majd a Breusch-Pagan teszt segítségével pedig a heteroszkedaszticitást, ami jelen volt a modellben, robosztus modellt alkalmaztam ennek eltüntetésére. A robosztus modell hatására a családi állapot nem szignifikáns változó, csupán az életkor és a foglalkozás van hatással arra, hogy a fiatalok rendelkeznek hitellel. Minél idősebb valaki annál inkább lehet szüksége hitelre a fiatalok körében, hiszen a családalapításhoz és az ezzel járó ingatlanvásárláshoz sok fiatalnak szüksége van plusz forrásra. A foglalkozás is hatással van a hitelfelvételre, a tanulók még kisebb arányban rendelkeznek hitellel, mivel nincs hitelezhető jövedelmük. A kutatásomba a tanulmányokat folytatók közül öten rendelkeznek hitellel és ebből négyen diákhittel.

A megtakarítások esetében is elkészítettem ezt a modellt, ahol a nem, a háztartás anyagi helyzete és a legmagasabb iskolai végzettség mutat 5%-on szignifikáns eredményt. A modell esetében nincs multikolinearitás, amit a VIF teszt segítségével ellenőriztem. Azonban heteroszkedaszticitás jelen van a modellben a Breusch-Pagan teszt alapján. Robosztus modell segítségével tüntettem ezt el, amely nem befolyásolta a szignifikáns változóimat.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az általam felállított három hipotézis igazolódott. A nők pénzügyi tudatossága alacsonyabb a felmérésem által a férfiakénál. A fiatalok a hitellehetőséget habár nem akkora arányban utasítják el, mint előző évek felmérésében, de még mindig jellemző a korosztályra, hogy inkább elzárkózóik a hitel lehetőségétől. A harmadik hipotézisem is igazolódott, hogy a háztartás anyagi helyzete befolyással van a pénzügyi tudatosságra. Az anyagi helyzet nem a csak a hitellel való rendelkezést, de a megtakarítással való rendelkezést is befolyásolja, minél többet keres egy fiatal annál jellemzőbb, hogy haviszinten jövedelmének egy részét félreteszi. Összeségében elmondható, hogy még mindig egy fejlesztendő terület a pénzügyi kultúra hazánkban.

A pénzügyi kultúra fejlődéséhez a hazai szereplőknek, a banki intézményeknek, az államnak az oktatásrendszernek, illetve a háztartásoknak együttesen össze kell fognia. Szükséges a siker eléréshez az erős fellépés és az összehangolás. Az oktatás keretein belül kiemelt szerepet kell fordítania pénzügyi tudás megszerzésére. A kérdőívben a válaszadók legnagyobb hányada gondolta úgy, hogy az oktatási intézményben kellene többet megtudni a pénzügyi világról.

A pénzügyi oktatásnak már általános iskola felső tagozatában el kellene kezdődnie véleményem szerint annak érdekében, hogy a fiatalokmagabiztosabb pénzügyi tudással rendelkezzenek. Minél korábban megkezdik a pénzügyi edukációt, annál tudatosabb felnőttek válhatnak belőlük. Az erős családi hatásoknak köszönhetően egy olyan családban, ahol a szülők pénzügyileg tudatosan hozzák meg döntéseiket, megfelelő mintát tudnak átadni gyermekeiknek. Így a következő generációk már erősebb alapokkal rendelkezhetnek, amelyhez a megfelelő színvonalú oktatás csak még többet tehet hozzá. Ezt szerencsére a kormány is felismerte. Így számos olyan program, kiadvány, szabályozás jelent meg az elmúlt években, amik hozzájárulhatnak a lakosság pénzügyi ismereteinek fejlesztéséhez. A lakosság nyitott rá, csak meg kell találni a megfelelő csatornát és módszert elérésükhöz.

A kutatásom során még egy fontos fejlesztendő területet találtam az öngondoskodást. Nem csak hazánkban probléma a lakosság előregedése, hanem a régiós országokban is ezért kiemelten fontos a lakosság öngondoskodása. A felmérésem alapján a fiatalok még nem gondolnak hosszútávon előre, a legtöbb fiatal folyószámlán és kézpénzben tartja megtakarításait és nagyon elenyésző azok száma akik hosszútávú megtakarítással rendelkeznek.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatomban azt próbáltam bemutatni, hogy egy olyan egyszerű fogalom, mint a pénzügyi tudatosság, amit számos helyről hallunk és mi magunk is sok esetben használunk, mennyire nem definiálható egyszerűen. Több olyan egyetemes vagy ország specifikus tényező van, amit számításba kell venni, ha ezt a témát vizsgáljuk, gondolva itt a szükségletkielégítésre, időorientációra vagy egy adott ország gazdaságpolitikájára.

A téma nagysága indokolta azt, hogy a vizsgált korcsoportot leszűkítsem, így választásom a fiatal felnőttekre esett. A fiatalok pénzügyi tudatosságának vizsgálata során hamar szembe találtam magam a hitelezés kérdésével, ugyanis olyan gazdasági közegben élünk, ahol a hitel a gazdaság mozgató rugója. Ez mellett pedig olyan kormányprogrammal is meg kellett ismerkednem, ami a pénzügyi tudatosság kialakítását célozza meg és aminek 7 éves ciklusa épp idén 2023-ban jár le. A kormány vagy bármilyen szervezet által meghirdetett pénzügyi tudatosságra ösztönző program a dolgozatom szempontjából azért lehet érdekes, mert ezek általában valamilyen problémára nyújtanak választ, megoldást. Ezen programok vizsgálata révén kirajzolódik az a kép, hogy milyen problémákkal vagy mennyi információval rendelkezik a csoport. Ezt a képet igyekszik pontosítani az általam készített kérdőív, mellyel pontosabb képet kaphatok a fiatalok hitelfelvételi és pénzügyi tudatosságával kapcsolatban.

A kérdőív kiértékelése során tapasztaltam, hogy a fiatalok egy része teljesen elutasítja a hitelfelvétel lehetőségét. Azért is tartom ezt érdekes, mert a fiatalok véleménye a társadalom véleményét tükrözi, mivel önálló tapasztalattal nem rendelkezik még az adott korosztály.

A kutatásom eredményeképpen választ kaptam, hogy a pénzügyi tudatosságra a háztartás anyagi helyzete a legmagasabb iskolai végzettség, a nem, a folyószámlával való rendelkezés, és a megtakarítással való rendelkezés van szignifikánsan hatással. Az eredményt a szakirodalom is alátámasztja.

A hitellel való rendelkezésre az életkor és a foglalkozás van szignifikánsa hatással, míg a megtakarítások esetében a nem, a háztartás anyagi helyzete és a legmagasabb iskolai végzettség befolyásolja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Atkinson, A., Messy, F. (2012): *A pénzügyi kultúra mérése: Az OECD / Nemzetközi Pénzügyi Képzési Hálózata (INFE) kísérleti kutatásának eredményei*. OECD Pénzügyi, Biztosítási és Magánnyugdíjpénztári Műhelytanulmányok, 15, OECD Publishing. Letöltés helye: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en (Letöltés dátuma: 2023. április 8.)
2. Balázs Lendvai M. (2013): *A bankmarketing szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében. [PhD-értekezés]*. Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem, Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola.
3. Béres D., Huzdik K. (2022): A fiatal felnőttek és a hitelek. *Pénzügyi szemle*. 67 (1)., 33-55p. Letöltés helye: http://real.mtak.hu/139629/1/BC3A9res-Huzdik_2022_1_M.pdf (Letöltés dátuma: 2023. március 30.)
4. Béres, D., Huzdik, K., Kovács, P., Sági, Á., Németh, E. (2013). Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról. Kutatási jelentés, Budapest: Állami Számvevőszék. Letöltés helye: <https://www.asz.hu/storage/files/files/Szakmai%20kutat%C3%A1s/2013/t353.pdf?download=true> (Letöltés dátuma: 2023. április 4.)
5. Béres D., Huzdik K., Németh E., Zsótér B. (2015): Pénzügyi személyiség. A magyar lakosság pénzügyi magatartása, szokásai és attitűdjei. Kutatási jelentés. Letöltés helye: https://penziranytu.hu/sites/default/files/csatolmany/penzugyi_szemelyiseg_kutatasi_jelentes_2015_11_02.pdf (Letöltés dátuma: 2023. március 30.)
6. Botos K., Botos J., Béres D., Csernák J., Németh E. (2012). Pénzügyi kultúra és kockázatvállalás a közép-alföldi háztartásokban. *Pénzügyi Szemle* 57(3)., 291-309p.
7. Cole, S., Paulson, A., Shastry, G. K. (2016). High School Curriculum and Financial Outcomes: The Impact of Mandated Personal Finance and Mathematics Courses. *The Journal of Human Resources*, 51/3., 656-698p.
8. Diákhitel Központ. (2023). Független könyvvizsgálói jelentés a Diákhitel Központ Zrt. 2022. évi éves beszámolójáról és üzleti jelentéséről. Letöltés helye: https://diakhitel.hu/wp-content/uploads/2023/05/eves_beszamolo_2022_DHK.pdf (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 24.)
9. Funder, D. C., Block, Jeanne H., Block, Jack (1983). Delay of gratification: Some longitudinal personality correlates. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(6), 1198-1213p. Letöltés helye: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0022-3514.44.6.1198>, (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 20)
10. Garai-Fodor M., Csiszár-Kocsir Á. (2023). Értékre alapú fogyasztói magatartásmodellek érvényessége a Z- és Y-generáció pénzügyi tudatossága esetén. *Pénzügyi Szemle*, 63(4)., 518-536p. Letöltés helye: <https://journals.lib.uni-corvinus.hu/index.php/penzugyiszemle/article/view/1356> (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 19)

11. Herrnstein, R. (1961). Relative and absolute strength of response as a function of frequency of reinforcement. *Journal of the Experimental Analysis Behavior* 4(3). 267-272p. Letöltés helye: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1404074/?page=1> (Letöltés dátuma: 2023. április 14)
12. Hornyák A. (2015). Attitűdök és kompetenciák a középiskolás diákok, mint potenciális banki ügyfelek körében. Nyugat-magyarországi Egyetem, Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola. Letöltés helye: http://doktori.uni-sopron.hu/id/eprint/493/1/Hornyak_Andrea_Disszertacio.pdf (Letöltés dátuma: 2023. április 4)
13. Horváthné Kökény A., Széles, Zs. (2014). Mi befolyásolja a hazai lakosság megtakarítási döntéseit? *Pénzügyi Szemle* 59(4), 457-475p.
14. Index (2023). Az édesanyák kétharmada búcsút mondhat a babavárónak. Letöltés helye: <https://index.hu/gazdasag/2023/09/07/mnb-lakashitel-babavaro-hitel-ingatlanpiac/> (Letöltés dátuma: 2023. október 12.)
15. James, W. (1892). Habit. In W. James. *Psychology*, 134-150p. Henry Holt and Company. Letöltés helye: <https://psycnet.apa.org/record/2006-07509-010> (Letöltés dátuma: 2023. május 17.)
16. Klapper, L., Lusardi, A., Van Oudheusden, P. (2015). Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey. Letöltés helye: https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf (Letöltés dátuma: 2023. április 8.)
17. Klapper, L., Lusardi, A., Panos, G. (2012). Financial Literacy and the Financial Crisis. *Policy Research Working Paper*. Washington, The World Bank
18. Kovács L., Sütő Á. (2020). Megjegyzések a pénzügyi kultúra fejlesztéséről. *Gazdaság és Pénzügy* 7(1), 137-146p. Letöltés helye: https://bankszovetseg.hu/Public/gep/2020/137-146%20Kovacs_Suto.pdf (Letöltés dátuma: 2023. április 14)
19. Központi Statisztikai Hivatal. (2022). Lakossági lakáshitelezés, 2022. I. félév. Letöltés helye: <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/lakossagi-lakashitelezes-2022-i-felev/index.html> (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 8.)
20. KSH. (2023). Munkaerőpiaci folyamatok, 2023. I. negyedév. Letöltés helye: <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/munkaeropiaci-folyamatok-2023-i-negyedev/> (Letöltés dátuma: 2023. október 20.)
21. Lusardi A., Mitchell O., Curto V. (2010). Financial Literacy among the Young. In: *Journal of Consumer Affairs*, 2010. 44 (2), 358–380p.
22. Magyar Nemzeti Bank. (2006). A lakosság pénzügyi kultúrájának felmérése, Kvalitatív kutatás a 15-17, illetve a 18-30 évesek körében. Budapest: Magyar Nemzeti Bank. 2006. Letöltés helye: <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-penzugyi-kultura-kvalitativ-1.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. augusztus 26.)

23. Magyar Nemzeti Bank. (2023.). Tájékoztató a pénztárak prudenciális adatairól. Letöltés helye: <https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/tajekoztato-penztarak-2023-ii-ne.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 10.)
24. Magyar Nemzeti Bank. (2023). Nemzetközi trendekkel összhangban lassult a hazai hiteldinamika. [sajtóközlemény] 2023. szeptember 6. Letöltés helye: <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2023-evi-sajtokozlomenyek/nemzetkozi-trendekkel-osszhangban-lassult-a-hazai-hiteldinamika> (Letöltés dátuma: 2023. október 19.)
25. Magyar Nemzeti Bank. (2023). Fizetési mérleg jelentés. Budapest: Magyar Nemzeti Bank, 2023 október. Letöltés helye: <https://www.mnb.hu/letoltes/fizetesi-merleg-jelentes-2023-oktober-hun.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. október 13.)
26. Mérő K. (2002). A bankok pénzügyi közvetítésében betöltött szerepének változása. In: *Tanulmányok a bankszektor középtávú fejlődési irányairól. MNB Műhelytanulmányok*, 26. 12-36p. Budapest, Magyar Nemzeti Bank, 2002.
27. Neal, D., Wood, W., Quinn J. (2006). Habits—A Repeat Performance. *Current Directions in Psychological Science* 15(4), 198-202p. Letöltés helye: https://www.researchgate.net/publication/252798940_Habits-A_Repeat_Performance (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 14.)
28. OECD. (2020). OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy. Letöltés helye: <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf>. (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 14.)
29. OTP Bank. (2022). Öngondoskodási index. Letöltés helye: <https://www.otpbank.hu/portal/hu/Hirek/Ongondoskodasi-Index-2022> (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 10)
30. Pénzügyi Tudatosság Fejlesztésének Stratégiája 2017-2023 (2016). Letöltés helye: <https://20152019.kormany.hu/download/c/85/51000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20strat%C3%A9gia.pdf> <https://20152019.kormany.hu/download/c/85/51000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20strat%C3%A9gia.df> (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 15.)
31. Portfolio. (2023). Bréking! A kormány megemelte az idei hiánycélját! Letöltés helye: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20231003/breking-a-kormanymegemelte-az-idei-hianyceljat-643157> (Letöltés dátuma: 2023. október 4.)
32. Schorrocks, A., Davies, J., Lluberas, R. (2019). Research Institute Global wealth report
33. Selten, R. (1994). New Challenges to the Rationality Assumption: Comment. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. 150(1), 42-44p.
34. Farkas A. (2023). Most semmiképp ne vegye ki a megtakarítását a nyugdíjpénztárból! Interjúztató: Szabó Anna [interjú]. Letöltés helye: <https://novekedes.hu/interju/most-semmikepp-ne-vegye-megtakaritasat-a-nyugdijpenztarbol> (Letöltés dátuma: 2023. április 10.)
35. Szívós A. (2019). A pénzügyi tudatosságot befolyásoló tényezők hazánkban. Letöltés helye: <https://arsboni.hu/a-penzugyi-kultura/> (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 9)

36. Varga J., Temuulen E., Bareith T. (2019). A gazdasági növekedés és a hitelezési volumen összefüggésének empirikus elemzése Magyarországon. *Pénzügyi szemle* 64(4) 483-498p. Letöltés helye: <https://journals.lib.uni-corvinus.hu/index.php/penzugyiszemle/article/view/1314> (Letöltés dátuma: 2023. április 12.)
37. Vig B. (2013). Az érzelmek szerepe a pénzügyi döntéshozatalban. Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar, Befektetések és Vállalati Pénzügy Tanszék. Letöltés helye: <https://szd.lib.uni-corvinus.hu/6890/> (Letöltés dátuma: 2023. május 17.)
38. Walstad, W., Rebeck, K., Macdonald, R. (2010). The Effects of Financial Education on the Financial Knowledge of High School Students. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 336-357p. Letöltés helye: <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01172.x> (Letöltés dátuma: 2023. április 10.)
39. Zsótér B. (2019). A szükségletkielégítés elhalasztásának képessége a fiatalok körében. *Marketing & Menedzsment*, 53(Különszám), 35-43p. Letöltés helye: <https://journals.lib.pte.hu/index.php/mm/article/view/1081/940> (Letöltés dátuma: 2023. március 9.)
40. Zsótér B., Béres D., Németh E. (2015). A magyar fiatalok jellemzése pénzügyi attitűdjeik és magatartásuk mentén. Vizsgálat a felsőoktatásban tanulók pénzügyi attitűdjeiről és magatartásáról. *Vezetéstudomány* 46 (6), 70-80p. Letöltés helye: <http://real.mtak.hu/39088/> (Letöltés dátuma: 2023. május 8)
41. Zsótér B., Németh E., Béres D. (2016). A pénzügyi kultúra személyiség-, attitűd- és viselkedésbeli komponensei- Összehasonlító elemzés. *Kultúra és Közösség* 7(3), 89-102p. Letöltés helye: <http://real.mtak.hu/id/eprint/47835>. (Letöltés dátuma: 2023 augusztus 13)

Ábrajegyzék

1. ábra A pénzügyi ismeretekkel rendelkező felnőttek aránya világszerte	12
2. ábra Az infláció alakulása Európa országaiban 2023 augusztus hónap	14
3. ábra GDP volumen változás 2023 II. negyedévben az előző évi azonos időszakhoz képest Európa országaiban	16
4. ábra Hitelállomány alakulása Magyarországon 2002-2022	19
5. ábra Életkor szerinte megoszlás	25
6. ábra Nem szerinti megoszlás	26
7. ábra Lakóhely szerinti megoszlás	26
8. ábra Elsődleges foglalkozás a kitöltők körében	27
9. ábra Megtakarítások típusai a kitöltők válaszai alapján	28
10. ábra Pénzügyi tudatosság és oktatás kapcsolata	29
11. ábra Tudás kategóriája és képzésben való részvétel	30
12. ábra Regresszió analízis pénzügyi tudatosságot befolyásoló demográfiai változók	35
13. ábra Regresszió elemzés pénzügyi tudatosságot befolyásoló egyéb tényezők	36
14. ábra Regresszió elemzés hitelfelvételt befolyásoló demográfiai változók	37

Táblázatjegyzék:

1. táblázat Pénzügyi kultúra csoport és megtakarítás	31
2. táblázat A hitellel rendelkezők megtakarításai	31
3. táblázat Nemek pénzügyi tudatossága közötti különbség	32
4. táblázat Hitelezéssel kapcsolatos kérdések	33

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Kérdőív

1. Háztartás adatai

Kérem adja meg életkorát!

- 18 év alatti
- 18-25
- 26-32
- 32 év feletti

Kérem adja meg nemét!

- Nő
- Férfi

Az Ön lakhelye mely kategóriába tartozik?

- Főváros
- Város
- Község, falu, tanya

Melyik jellemző az Ön háztartására?

- Több generációval él együtt.
- Szülőkkel és/vagy testvérekkel él együtt.
- Szülőktől külön háztartásban él.
- Egyéb: _____

Jelenlegi családi állapota?

- Egyedülálló.
- Párkapcsolatban él.
- Házas.
- Egyéb: _____

Ön jelenleg elsődlegesen mivel foglalkozik?

- Középiskolai tanuló.
- Egyetem/ főiskolai tanulmányokat végez.
- Vállalkozó.
- Munkavállaló.
- Álláskereső.
- GYES/GYED-en lévő.

Hogyan jellemezné háztartásának jövedelmi helyzetét?

- Átlagosnál sokkal rosszabbul élünk.
- Megtudunk élni a havi keresetből.
- Átlagosan élünk, tudunk félretenni.
- Átlagosnál jobban élünk.

Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?

- 8 általános vagy kevesebb.
- Szakmunkás végzettség.
- Érettségi.
- Felsőfokú végzettség.

Milyen beosztásban dolgozik az édesanyja?

- Felső vagy középvezető.
- Szellemi alkalmazott.
- Fizikai alkalmazott.
- Vállalkozó.
- GYES/GYED-en lévő.
- Jelenleg nem dolgozik.
- Nyugdíjas.
- Egyéb: _____

Milyen beosztásban dolgozik az édesapja?

- Felső vagy középvezető.
- Szellemi alkalmazott.
- Fizikai alkalmazott.
- Vállalkozó.
- Jelenleg nem dolgozik.
- Nyugdíjas.
- Egyéb: _____

2. Pénzügyi adatai

Ön rendelkezik saját folyószámlával?

- Igen
- Nem

Vásárláskor fizetés során általában milyen eszközt használ?

- Késpénzt.
- Bankkártyát.
- Mobil app. (pl: Simple Pay, Google wallet, Apple wallet)
- Virtuális bankkártya.

Mit gondol a bankkártyák használata biztonságos?

- Igen.

- Nem.

Ön rendelkezik saját megtakarítással?

- Igen
- Nem

Havi szinten a bevételeinek hány %át tudja megtakarítani?

- Nem tudok megtakarítani.
- kevesebb mint 10%.
- 10%-30%.
- 30%-50%.
- több mint 50%.

Amennyiben rendelkezik saját megtakarítással, milyen formában?

- Készpénz
- Állampapír
- Biztosítással kombinált megtakarítás
- Nyugdíjpénztár
- Lakástakarékpénztár
- Kötvény, diszkontkincstárjegy, befektetési alap
- Folyószámlán.
- Deviza/valuta
- Egyéb: _____

Rendelkezik jelenleg hitellel?

- Igen
- Nem

Ha igen, akkor milyen hitellel?

- Áruhitel
- Személyi hitel
- Keret jellegű hitel (folyószámla hitelkeret vagy hitelkártya)
- Diákhitel
- Lakáshitel
- Egyéb hitel

Mi a véleménye a jelenlegi diákhitel konstrukcióról?

- Nem ismerem.
- Hallottam róla, de elfogadhatatlan, hogy már diákként adósságot halmozzon fel valaki.
- Ismerem és minden előnyét kihasználom.
- A tandíjra felhasználható diákhitel felvétellel egyet értek azonban a másik típussal nem.
- Egyéb: _____

3. Pénzügyi tudatosság

Ön részesült kereskedelmei, gazdasági vagy pénzügyi képzésben?

- Igen.
- Nem.

Ön hányasra értékelné saját pénzügyi tudatosságát?

- Nagyon rossz.
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Nagyon jó.

Mit gondol a saját pénzügyi tudatosságáról, mely kategóriába tartozik?

- Kispénzű beosztó
- Pénznyelő
- Rend értéket teremt
- Ár érzékeny
- Gyűjtögető
- Tervező
- Egyszer hopp másszor kopp
- Dolgos
- Nem tudja kézben tartani a pénzügyeit

Legfőképpen honnan meríti pénzügyi ismereteit?

- Családban tapasztaltakból.
- Barátoktól.
- Körülöttem lévőktől (iskolatársak, munkatársak).
- Internetes forrásokból.
- Saját tapasztalatokból.
- Televízióból, újságból.
- Egyéb: _____

Ön mit gondol honnan kellene a mindennapi pénzügyekről többet megtudni?

- Család.
- Iskola.
- Pénzügyi intézményektől.
- Egyéb: _____

Saját pénzügyeit kinek segítségével intézi?

- Mindent magam intézek, legfőképp online felületen.
- Szüleimtől kérek segítséget az ügyintézésben.
- Szakember segít elintézni a pénzügyi dolgaim.
- Személyesen intézem el a számlavezető pénzintézetemnél.
- Egyéb: _____

Szokott takarékoskodni?

- Igen, van cél amire félretegyek.
- Mindig gondolok a váratlan helyzetekre.
- Addig nyújtózkodom amíg a takarom ér.
- Nem szoktam félrerakni, mert nem tudok.
- Nem szoktam, ha hirtelen nagyobb összeg kell van aki segítsen.

4. Hitelezéssel kapcsolatos kérdések

Mennyire ért egyet azzal az állítással, miszerint a hitelfelvételi lehetőség hozzájárul a társadalom jólétéhez? (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Mennyire ért egyet a következő állítással: "Mit gondol a bankoknál elhelyezett pénz biztonságban van?" (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Mennyire ért egyet a következő állítással: "A bankban dolgozók segítőkészek és tudásuk megfelelő?" (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Mennyire ért egyet a következő állítással: "Nem vennék fel hitelt semmilyen körülmények között." (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Mennyire ért egyet a következő állítással: "A hitelek alapvetően jó lehetőségnek tartom." (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Mennyire ért egyet a következő állítással: "A hitel annak jó, aki ért a pénzügyekhez." (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Mennyire ért egyet a következő állítással: "Ha valamit szeretnék megvásárolni, azt akár hitelből is megvásárolnám." (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Mennyire ért egyet a következő állítással: "Amennyiben valami nagyobb dolgot szeretnék megvalósítani azt hitelből is megvalósítanám." (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Mennyire ért egyet a következő állítással: "Ha kölcsönkérek valakitől, akkor azt minél előbb visszafizetem." (Értékelés 1-7-ig ahol 1: egyáltalán nem ért egyet 7: teljes mértékben egyetért.)

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

Ön milyen célra venne fel hitelt?

- Ingatlan vásárlás
- Gépjármű vásárlás
- Vállalkozás beindítása és/vagy fejlesztése
- Tanulmányok
- Esküvő
- Nyaralás/utazás
- Nagyobb értékű műszaki cikkekre

Véleménye szerint az alábbiak közül melyik esetben éri meg hitelt felvenni?

- Nem éri meg, csak ha nincs más út.
- Ha annak ellenére hasznom származik a hitelfelvételből, hogy az nem költség és/vagy kamatmentes.
- Nem éri meg, ezért nem is tervezek hitelfelvételt.
- Ha díjmentesen használhatom más pénzét (THM=0%).
- Ha nagyon megszeretnék venni valamit, amit fontosnak tartok.
- Ha éppen nincsen pénzem, de bízik benne, hogy később lesz és vissza tudom fizetni.
- Egyéb: _____

Ön szerint mik a jó hitel ismérvei? (Maximum három lehetőséget jelöljön.)

- Futamidő alatt nem változnak a feltételek.
- Alacsony kamatozású.
- Nem növekszik a törlesztőrészlet.
- Díjmentesen lehet elő- és vég törleszteni.
- Bármilyen célra felhasználható.
- Állami támogatás jár hozzá.
- Könnyen hozzáférhető.
- Gyors és egyszerű az igénylése.

Amennyiben nem élt még hitel lehetőséggel, miért nem tette?

- Még nem volt szükségem rá.
- Nem szeretnék eladósodni.
- Félek, hogy nem tudnám visszafizetni.
- Nem kapnék hitelt.
- Amikor pénzre volt szükségem, tudtam kérni a családtól.

2. számú melléklet Korreláció

	<i>Életkor</i>	<i>Nem</i>	<i>Lakóhely</i>	<i>Kivel él együtt</i>	<i>Családi állapot</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Háztartás anyagi helyzete</i>	<i>Legmagasabb iskolai végzettség</i>	<i>Édesanya beosztása</i>
Életkor	1,000								
Nem	-0,061	1,000							
Lakóhely	0,040	0,014	1,000						
Kivel él együtt	-0,190	0,125	0,249	1,000					
Családi állapot	0,401	-0,142	0,144	-0,138	1,000				
Foglalkozás	0,510	-0,146	0,049	-0,298	0,493	1,000			
Háztartás anyagi helyzete	-0,097	0,194	-0,142	-0,105	-0,075	-0,093	1,000		
Legmagasabb iskolai végzettség	0,294	-0,229	-0,064	-0,237	0,294	0,523	-0,053	1,000	
Édesanya beosztása	0,254	-0,027	0,101	-0,042	0,144	0,208	-0,104	0,043	1,000
Édesapa beosztása	0,297	0,023	0,066	0,044	0,170	0,198	-0,128	0,139	0,368
Saját folyószámla	0,018	-0,063	0,125	0,025	0,034	-0,096	0,072	-0,065	-0,069
Fizetési szokások	-0,064	0,054	-0,283	-0,077	0,042	0,069	0,137	0,111	-0,071
Bankkártya biztonságos	0,010	0,147	0,177	0,234	-0,091	0,030	-0,014	0,034	0,040
Megtakarítás	-0,104	-0,121	0,070	0,188	-0,123	-0,218	-0,171	-0,256	-0,086
Mennyit tud megtakarítani	0,007	0,159	-0,012	-0,079	0,030	0,150	0,339	0,188	0,070
Hitel	-0,434	0,017	-0,027	0,067	-0,348	-0,433	0,055	-0,268	-0,094
Pénzügyi képzés	-0,117	0,176	0,076	0,099	-0,068	-0,351	-0,113	-0,438	0,034
Pénzügyi tudatosság	0,037	0,110	-0,070	-0,136	0,011	0,103	0,264	0,174	-0,069
Társadalmi jólét	0,030	0,112	-0,092	-0,035	0,079	0,083	0,077	0,067	0,021
Bank biztonságos	0,069	0,053	-0,190	-0,200	0,095	-0,041	0,124	0,032	-0,011
Banki dolgozók	0,000	0,041	-0,001	-0,091	0,030	-0,075	0,122	-0,036	-0,071
Hitelfelvétel	-0,133	-0,039	0,115	-0,003	-0,127	-0,211	-0,022	-0,189	-0,002
Hitel jó lehetőség	0,116	0,052	-0,117	-0,158	0,192	0,213	0,006	0,152	0,029
A hitel annak jó aki ért a pénzügyekhez	-0,047	0,006	-0,150	0,064	0,053	-0,011	-0,093	0,125	0,057
Ha valamit szeretnék megvásárolni azt akár hitelből is	0,053	0,171	-0,025	-0,076	0,011	0,144	0,056	0,100	-0,111
Ha nagyobb dolgot szeretnék megvásárolni akkor azt akár hitelből is	-0,015	0,098	-0,005	-0,001	-0,012	0,021	0,084	0,042	-0,132
Ha kölcsönkérek minél előbb visszafizetem	0,075	-0,077	-0,010	-0,131	0,119	0,155	-0,062	0,159	0,090

	<i>Édesapa beosztása</i>	<i>Saját folyószámla</i>	<i>Fizetési szokások</i>	<i>Bankkártya biztonságos</i>	<i>Megtakarítás</i>	<i>Mennyit tud megtakarítani</i>	<i>Hitel</i>	<i>Pénzügyi képzés</i>	<i>Pénzügyi tudatosság</i>
Életkor									
Nem									
Lakóhely									
Kivel él együtt									
Családi állapot									
Foglalkozás									
Háztartás anyagi helyzete									
Legmagasabb iskolai végzettség									
Édesanya beosztása									
Édesapa beosztása	1,000								
Saját folyószámla	-0,094	1,000							
Fizetési szokások	-0,041	-0,277	1,000						
Bankkártya biztonságos	0,117	0,180	-0,348	1,000					
Megtakarítás	-0,040	0,165	-0,087	0,044	1,000				
Mennyit tud megtakarítani	-0,063	-0,212	0,083	0,013	-0,600	1,000			
Hitel	-0,108	0,037	-0,105	-0,013	-0,005	0,001	1,000		
Pénzügyi képzés	-0,051	0,200	-0,157	-0,012	0,155	-0,080	0,167	1,000	
Pénzügyi tudatosság	-0,071	0,078	0,023	0,074	-0,217	0,319	-0,106	-0,253	1,000
Társadalmi jólét	0,015	-0,098	0,102	-0,139	-0,156	0,154	-0,175	-0,086	0,223
Bank biztonságos	-0,134	0,001	0,180	-0,268	-0,144	0,113	-0,065	0,056	0,127
Banki dolgozók	0,048	-0,025	0,024	-0,092	-0,007	0,048	0,055	0,095	0,089
Hitelfelvétel	0,011	0,090	-0,143	0,157	0,063	-0,067	0,391	0,153	-0,157
Hitel jó lehetőség	0,042	-0,021	0,087	-0,131	-0,202	0,100	-0,264	-0,115	0,230
A hitel annak jó aki ért a pénzügyekhez	-0,083	-0,191	0,174	-0,113	-0,193	0,156	0,042	-0,074	0,043
Ha valamit szeretnék megvásárolni azt akár hitelből is	-0,041	-0,008	0,113	-0,098	-0,063	0,066	-0,235	0,007	0,063
Ha nagyobb dolgot szeretnék megvásárolni akkor azt akár hitelből is	-0,024	-0,037	0,176	-0,106	-0,053	0,116	-0,200	-0,132	0,152
Ha kölcsönkérek minél előbb visszafizetem	0,121	0,026	0,016	0,031	-0,108	0,067	0,091	-0,145	0,107

	<i>Társadalmi jólét</i>	<i>Bankbiztonságos</i>	<i>Banki dolgozók</i>	<i>Hitelfelvétel</i>	<i>Hitel jó lehetőség</i>	<i>A hitel annak jó aki ért a pénzügyekhez</i>	<i>Ha valamit szeretnék megvásárolni azt akár hitelből is</i>	<i>Ha nagyobb dolgot szeretnék megvásárolni akkor azt akár hitelből is</i>	<i>Ha kölcsönkerek minél előbb visszafizetem</i>
Életkor									
Nem									
Lakóhely									
Kivel él együtt									
Családi állapot									
Foglalkozás									
Háztartás anyagi helyzete									
Legmagasabb iskolai végzettség									
Édesanya beosztása									
Édesapa beosztása									
Saját folyószámla									
Fizetési szokások									
Bankkártya biztonságos									
Megtakarítás									
Mennyit tud megtakarítani									
Hitel									
Pénzügyi képzés									
Pénzügyi tudatosság									
Társadalmi jólét	1,000								
Bank biztonságos	0,313	1,000							
Banki dolgozók	0,099	0,406	1,000						
Hitelfelvétel	-0,450	-0,236	-0,040	1,000					
Hitel jó lehetőség	0,680	0,390	0,076	-0,498	1,000				
A hitel annak jó aki ért a pénzügyekhez	0,169	0,153	-0,069	-0,038	0,170	1,000			
Ha valamit szeretnék megvásárolni azt akár hitelből is	0,386	0,232	0,174	-0,356	0,435	0,130	1,000		
Ha nagyobb dolgot szeretnék megvásárolni akkor azt akár hitelből is	0,403	0,257	0,160	-0,444	0,495	0,076	0,597	1,000	
Ha kölcsönkerek minél előbb visszafizettem	-0,020	0,146	0,072	0,039	-0,002	0,040	-0,121	0,008	1,000

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Csonka Nikolett
A Hallgató Neptun kódja: GF6V6E
A dolgozat címe: A fiatal felnőttek pénzügyi tudatossága és hitelhez való hozzáállása
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Befektetési, Pénzügyi és Számviteli Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Kaposvár, 2023 év november hó 3. nap

Csonka Nikolett
Hallgató aláírása

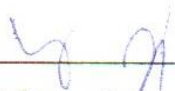
NYILATKOZAT

Csonka Nikolett (hallgató Neptun azonosítója: GF6V6E) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: ___ Budapest, 2023 _____ év _____ november _____ hó _____ 2. ___ nap

belső konzulens